

Књижевне НОВИНЕ

ГОД. I. ВР. 6. * ЦЕНА 20 ДИН.
БЕОГРАД, ЧЕТВРТАК 18 ФЕБРУАР 1954
Лист излази сваког четвртка

ЗАВЕЋЕ ЗБЛИЖЕЊЕ ЕВРОПСКИХ ПИСАЦА

»Ред« Марсела Арлана

(„Ново поколење“ штампаће превод Арлановог романа „Ред“)

КАД БИХ ПИСАО ОНДА БИ ТО БИЛО
О ПИТАЊИМА ТАКО... ПРИСНИМ, ТАКО
БИТНОМ ЗА МЕНЕ, ДА, ОБЈАВИТИ ТО, ИЗ-
ГЛЕДАЛО БИ МИ КАО НЕКА ВРСТА ПРО-
СТАШТВА, ИЛИ, БОЉЕ РЕЋИ, ИЗДАЈЕ
ПРЕМА СЕБИ...

ЖИЛБЕР, ЈУНАК РОМАНА „РЕД“

НИСУ ли ове Жилберове рече уједно и Арланове? Разуме се, Марсел Арлан није Жилбер Вилар. Кад би то био, он би се разбио о живот, као и његов јунак. Али зато што то није, он је написао овај роман. А што га је тако написао — то значи ону дубоку идентификацију код које нестаје границе између замислишеног и доживљеног.

Као Жилбер и Арлан је снебивљив. Он је интровертиран као и јунак његове књиге. Човек који трага дубинама док га бездан не прогута, или док мисао не постане реч. Такво сазнање није речито, оно израста из тихе срамежљивости, оно не жели али мора да се огласи, упркос свих хемунга, и ради њих. Јер само бојаљиви могу да знају за храброст.

Три године радно је Арлан над овом књигом, од 1926 до 1929. Дуго сам на врло интиман, ако не и фамилијаран начин живео са Жилбером, јунаком „Ред“, пише Арлан у предговору дневника „Carnets de Gilbert“, објављеног 1944, па наставља: „Када се данас вратим овим страницима, после свих књига које су ми понекад и супротне, или се бар тако чини, — књига као „Антаре“ или „Живи“, „Ла Вижн“ или „Родна земља“ — онда откријем неки глас који ме још увек гане...“

И мене још увек гане овај глас. После колико година? После колико прочитаних књига? Жилберов глас остао је жив и млад. Иако није остао у праву, иако није постигао животни циљ, иако је побеђен — а можда баш и ради тога. Јер не желе само двадесетогодишњака да освоје нове обале већ сви људи чије биће није саломљено. Многи то желе, а само мало њих се усуђује да напусти обалу сигурности и реда. Старост се већином мири, али потајно и у дубини ипак остаје сазнање да је компромисом напуштена најбоља цеста живота.

Када сам срео Марсела Арлана у лето 1592 упознао сам старог знајца. Више од тога: човека и уметника кога сам дуго тражио. У оним заједно проживљеним данима на Црногорском Приморју он ми је, поред све шкртости речи, казао оно што је битно. Можда зато и пишем ове редове, иако има бољих познавалаца његовог дела. Дакле, познанијих.

Дирнула ме посебна смеша његова духа, смеша традиције и новог, тихо и скрушено прожимање верности и револта. То је школа искренности и савести из које потиче критичар и романиста. Његова уметност пуна је нечујних гласова, оног недореченог, предосећаног, само наговештеног — онога што стоји између редака. Његово је писање укорењено у савести. Живот и уметност чине јединство. Човек, моралиста, приповедач, мислилац и естет. С једним чланком о „Новом злу столећа“ ступио је 1922 у Nouvelle Revue Française. Раније је, са Кревелом, Малроом и Дотелом основао часопис авангарде која је учествовала у покрету дадаизма. Његову прву причу, „Туђе земље“ издао је Жид. О њему ми је Арлан говорио као о мајстору епохе, који је слухом одговорности опишао фиброзан пулс младости. Човек у својим патњама — то је мотив Жидове и Арланове уметности.

„Мрачни пут“, „Оружје патње“, „Етјен“, „Моник“, „Ред“ — судбине су патника. Пре тридесетак година Арлан је објавио своју прву књигу. Отада се појавило тридесетак његових дела. Студије, есеји, новеле, романи. У тим књигама ухваћено је време. Његово трајање, пролазност, смрт и мисао његова. Иза дискретне тишине ове прозе пулсира страст романтичара, духовног брата Паскаловог. Прича „Најлепши наши дани“ звучи као Шопенов ноктурно. „Путникова утеха“ — књи-

га коју бих волео да видим преведену на наш језик — је као неки Дебисијев прелид; с тихом резигнацијом каже књижевник жени коју воли: „Немам илузија о себи. И не бих желео да сте мање луцидни. Ја вам ништа не доносим што ви већ не знате; али од онога што јесам и онога што сте ви у овоме часу нашег живота, чини ми се да можемо да уобличимо патњу која је наша и која ће да нас прати. Свет добија неку нову, чудесну младост на којој се примећује да дани пролазе, и којој је дато да још ужива. Ја сам пун мудрости, ви то видите. А затим почиње лето. Чујем као никада раније птицу из Камшира...“

МАРСЕЛ АРЛАН

Арлан никад не напушта стазу моралисте, али његов развојни пут све суптилније сједињује с бременитом оригиналношћу нова струјања естетског осећања времена. Крхкост и меланхолија, сеновитост минулих разговора и особени интензитет његовог пејсажа чине хармониску композицију чедне народности и цивилизоване префињености. Улазимо у пејсаж, али га не посматрамо само очима. Морамо наћи његову бит, његов ритам, његов основни мотив. То је говорио, Арлан једне вечери на Светом Стефану. А млади књижевник Дивињо, који га је пратио: Због тога и путују људи, а да можда и сами не знају шта их гони, трагају, увек трагају за смислом и надом.

Упитао сам Арлана по чему се разликује његово сликање природе од Боноа или Рамина. Кроз тамне начоаре он ме је гледао опрезним погледом кратковидих. Говорио је тихо, скоро оклевајући:

И Боно црпи своју пуноћу из драматског тока предела и елементарних сила. Понекад и са сувих виргуозности. У Рамијевом делу крије се штедљивије уживљавање. Он, Арлан, не гради своје судбине и доживљаје, већ се препушта догађа-

ју и авантури у које га воде његови ликови. Прича, исповест, поезија и дневник који се прожимају.

Откуда та повезаност с природом? Да ли је то сећање на сеоско детињство у Вазени, где се уметник родно? Предели неизрецивих открића из детињства, када упознаје Лорену и Шампању. Идиљу земље, њену тежину, њену тугу. Или обрнуто, поглед љубави и чежње управљен из великог града уназад ка изгубљеној земљи детињства — то најчистијег и најплеменитијег пејсажа срца. И једно и друго. Сада знам зашто ми је Арлан тако близак. То је синтеза нове тоналности, префињене, луцидне градске музикалности с архаичном, вичитом и виталном спутаношћу плодног тла.

Можда је овај суптилни проседе већ резултат касније фазе. „Ред“ показује строгу архитектуру, као и Стендалови романи. Али Арланова унутарња, психолошка структура пониже дубље у потесно и бесесно. Слом његовог јунака није диригован пресудом званичних судија већ проклетством неког невидљивог унутарњег суда.

Између Жилбера Вилара и Стендаловог Жилијена Сорела постоји не-

што више но случајно сродство. Почевши од малог Жилбера у лицеју који прождире Плутарха као и млади Жилијен Успомене са Св. Јелене, до зрелог човека који се разбија о стене живота. Постоји дубоки душевни афинитет њихових амбиција, силне страсти, наглости револта. Али јунак код Арлана не стреми спољњем успеху и остварењу љубави. Оно што га уништава то је тежња ка апсолутном. И једино стремљење њему изгледа вредно напора. Све што је достигнуто, фиксирано, остварено — све то бледи, замара, разнежује, убија.

Жилбер напушта друштвене позиције које га терају на компромис. Напушта место учитеља, уредника, па и анархистички обојену комунистичку групу пријатеља, јер ни у том кругу не добија одговоре на своја питања.

Интелектуално причешће код Жилбера долази из строгог хришћанског васпитања. Истина, неограничени лик божанства касније се транспонује, па ипак — остаје нешто од те верске догматике; чак и у његовим револуционарним тежњама. Можда ту налазимо извор његовог душевног аскетизма, те боље схватамо његово колебање између врлине и греха. Одривање и жртва су средства глорификације људске патње.

Жилбер не може да се удлије у социјалну заједницу јер не може да подреди своје Ја. Он је сам у колењу у Валеу, у кругу младих интелектуалаца који жарка срца и циничким речима траже истину; он је сам у редакцији часописа „Bataille“, у умереној егалитацији својих публикација које значе бекство напред. Сам и у поћима своје љубави, јер упркос дубине својих осећања и снаге своје страсти никад не може да напусти себе, јер још и у најнежнијој вези анализира своју мисао.

Чак ни чудесно савршено Ренеину љубав он никад не схвата до краја, он мора да је разори јер разара самога себе.

Рано је почео да напушта све што има. Када га брат после завршене гимназије пита шта би хтео — да буде лекар, професор, војник — он одговара: „Слободан човек“.

Али слобода, како ју је он схватио, није се могла превести у прак-

Марсел Арлан

»Књижевним новинама«

1954

30.1.54

Таша

„Још увек“...
„Видео сам границе једног револта“, каже Арлан, „који је стремно замозадовољење. Који није умео да оствари ширу, великодушну човечност. Видео сам и ускуост, егонизам и опасност реда, заувек успостављеног, без немира, без тражења, без старности... Дело не престаје да подрхтава, оно открива своју законитост само зато да би одржало свој дубљи унутрашњи живот. Па ипак, ово је живи ред, увек у обнављању, увек угрожен, храњен најбољим садржајем револта, плод прогласа а не декрета; такав ред сам тражио, мање више несвесно, кад сам писао ову књигу.“

Упућујем најлепше жеље „Књижевним новинама“, најискренје жеље за успех. Ми, југословенски и француски писци, знамо да књижевност коју волимо и бранимо, макакве биле особености једног народа, језика или појединца, стреми ка једном истом идеалу, остварењу најплеменитијих човечанских вредности.

тичан живот. Ова слобода без граница, без мере, без сазнања нужности, без обавезе сем оне према сопственој савести — ова слобода била је унапред осушена.

Анри Мишо пише: „Онај ко не прихвата свет, неће саградити куће“. Жилбер није градио куће, у овом грађанском свету он не жели сигурност и својину. Свако „имати“ изгледа му конформистичко мирење с буржоаским поретком и редом.

Жилберов револт је потпун. Он је управљен против моралног и социјалног реда. Он мора да се разбија. Али величина, интензивност, чистота тог револта ипак од Жилбера чини јунака а не од Жистена, доброг грађанина, способног лекара, верног супруга и славног посланика, који је себе покорно и подредно.

Да ли је Марсел Арлан писао своју књигу у име реда или можда њо-ме жели да покаже само његов меканизам да би открио свирепу силу робовања која се зове ред?

Да ли је било праведно жртвовати Жилбера молоху тога реда, или је он ипак мученик у праведној борби?

Шта је, дакле, аутор хтео када је изабрао наслов за ово дело? — питале су младе девојке у једном лицеју. У извесном смислу овај је наслов ироничан, одговара Арлан. Често је бирао контрадикторне наслове, супротстављајући се тако фрази. Једна се књига зове „Живи“, а у њој се наилази на много мртвих. Друга се зове „Најлепши наши дани“, а скоро су сви ти дани зли; трећа има наслов „Самилост“, а њени су ликови изгубљени и осамљени. И наслов „Ред“ има призвук двосмислености; „Видео сам границе једног револта“, каже Арлан, „који је стремно замозадовољење. Који није умео да оствари ширу, великодушну човечност. Видео сам и ускуост, егонизам и опасност реда, заувек успостављеног, без немира, без тражења, без старности... Дело не престаје да подрхтава, оно открива своју законитост само зато да би одржало свој дубљи унутрашњи живот. Па ипак, ово је живи ред, увек у обнављању, увек угрожен, храњен најбољим садржајем револта, плод прогласа а не декрета; такав ред сам тражио, мање више несвесно, кад сам писао ову књигу.“

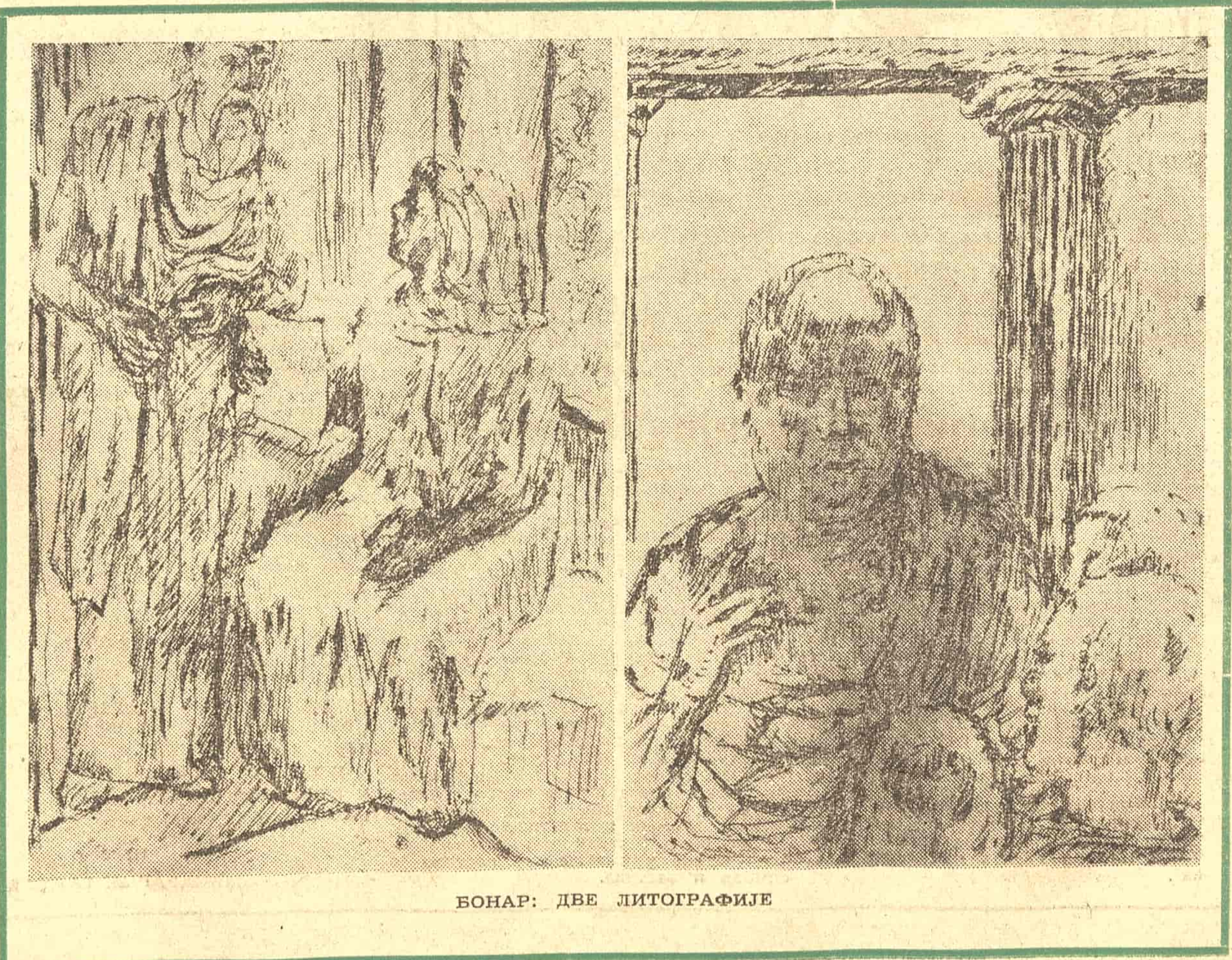
Али као завршетак тог разговора између зрелости и младих, између реда и побуне, Арлан помиње реч „најмлађе али не и најмање лепе“ — учеснице: „Не мари, ја сам ипак за Жилбера!“

И ја сам за Жилбера. И не само за њега. Сваки од главних јунака израстао је у прототип, у симболички карактер епохе. Човек их све види пред собом. Они нас прате, они живе с нама, као Жилијен Сорел или Раскољников.

Овај роман компонован је с пуно осећања за музику. Сваки део налик је на став једне симфоније. Дијалог је једноставан, с дуплим призвучком. Пун болне животне мудрости. Мотив — чудна легенда храбрости, усамљености и несхваћеног живота.

Можда је овај роман постигао свој велики литерарни успех и 1929 добио Prix Goncourt управо зато што његови јунаци нису победници. Што су ти јунаци сарађени од оне чудесне материје која се зове истина, и у којој нема ни победника ни побеђених.

9. БИХАЉИ-МЕРИН

БОНАР: ДВЕ ЛИТОГРАФИЈЕ

МАРСЕЛ АРЛАН

ДРАМА — ФИЛМ

После смрти г. Даства

Два Виљемса

НЕ ГОВОРИТЕ јој о селу: увредили би је. Тридесет година живи у њему; али не припада селу. Не говорите јој о пољу: познаје га само по шетњама; ни о башти, сем о цвећу које ту негује. Говорите ли о неком суседу, рећи ће можда: "Видела сам га прошле недеље". Чешће ће обутати, празна погледа, с лаким осмехом, као да ништа није ни чула. Они су јој необичне, светло-плаве боје; ситна, збрчкана, нежних црта као да ће и реч сама да је потресе, али не, она се повлачи, оставља само траг, сенку, авет старице: то је њена једина одбрана.

Био сам дете кад су, на улазу у село, саградили малу пољску кућу у којој и данас живи. Градниту кућу када је било толико ненастањених, могло је пасти на ум само Парижанима. Истину говорећи, никад нисам сазнао да ли су г. и г-ђа Даст дошли из Париза. И нико, без сумње, није се усудио да их то пита. Живели су повучено. Заљубљени пар? Остарели су, за то. Ретко су излазили; понекад могли би видети г. Даства како седи на клупи испред куће, са дрвеном ногом испруженом на столицу. Најпре се говорило да је пензионисани железничар; затим да је дошао из малазије. Дуго нас је то мучило; мало помало и није се више говорило о њима. Село их није потпуно примило, али разумело их је.

Не знам више како сам ушао у њихов домаћи живот, вероватно неком чудном поруком моје прабабе. Доказао сам још два или три пута. Доцекала би ме госпођа Даст. Увела ме у кућу, говорила тихо као да се плаши да не узнемири болесника. Још и сад чујем њено шапутање; говорила ми је "Ви" са неком врстом страха. Страх од чега? Да нисам дошао да их уходим? Затим бих чуо како у суседној соби тупка цитка о паркет. Г. Даст би се појавио, ћелав, жута и подбула лица, бркова врло црних. А његова жена: "Пробудили смо те, Емиле?" — Ех! одговорно би он — доста с том проклетом ногом. Смејао се, пружио ми руку и повео у своју радну собу. Праву радну собу, са столом са осам фиока, полицама за књиге, картама и егзотичним сликама обешеним по зидовима. На камину мајунски крокодил. "Гледаш гејше", "рече ми једног дана г. Даст, наминувши на једну од слика. — "Ох, Емиле, прошапута његова жена. А он блистава лица: "Ех, па шта! Шта има рђавог у томе?" Она окрену главу, затим збуњена: "Ништа, ништа..." Други пут, кад је поштар донео писмо г-ђи Даст, сазнадох да има сина на одслужењу војног рока у неком граду на западу. Њено ситно лице озари се великом радошћу; мрмљала је нешто, дрхтају, наједном млада и тако дирљиво љупка да ја поцрвених.

Син је умро за време рата, а г. Даст пре десет или петнаест година. Прошлог месеца кад сам био у селу, случај ме у шетњи доведе пред малу кућу: оклевао сам: да ли ће ме се сепити? Питао сам се док сам изговарао своје име и док је она била непомицна, опуштених руку, полуотворених уста. Ипак ме увеле у кућу, понуди столицу и оста стојећи поред сливника. Иста она жена коју сам и раније познавао, чиста, нежна, бојажљива, само још тананија и слабија.

Говорио сам о њеном сину, о рату. Она ме је слушала као што је ред да се слуша, с времена на време повлађала „да“, вртећи главом. Њене бледе очи биле су широко отворене под испупченим челом; упрте у мене, изгледало је да ме не виде. И рекло би се да невиност њиховог погледа треба само да сакрије неки далеки, грешни живот.

Кад ућутах, чуо сам како с времена на време вода капље на сливник. Г-ђа Даст брзим покретом заврну сливнику. Своје прво књижевно дело „Узгласи и пејсаци“ публиковала је 1918 године, затим 1921 године. „Књигу песама“ а шест година касније збирку „Песме“. Исте године излаже у Барселони своје сликарске радове и даје драму у стиху „Марија Пинеда“. Године 1928 изашао је његов чувени „Дигански романсеро“ а касније, 1931 године, збирка песама „Поема дла канте хондо“. „Плач за Игнасијом Сонхесом“ и „Шест гаљешких песама“ на писаних на гаљешком језику.

Од позоришних дела најважнија су му: „Јерма“, „Крвава свадба“, „Марија Пинеда“, „Дом Вернара Албе“ и „Неудата госпођа Росита или говор цвећа“.

— Ох, рече она, овде као и на другом месту.

— Она настави.

— А онда људи нису рђави. Оста-вљају ме на миру.

— Ипак, рекох опет, то није ваш завичај?

— Мој завичај?

Гледала ме изненађено.

— Мој завичај... Да... Не... Па овде смо најдуже живели заједно. Зна-те, људи се овде сећају г. Даства. Суседи, например, корпарни. Лекар га је такође добро познавао; али и он је умро прошле године.

Затим ућута, као утонула у успоме-не. А кад пођох вратима, црте ње-ног лица згрчише се; испружи руку према мени и гласом који је разди-рала срамота и несрећа:

— Нисмо били венчани, простења.

Покри очи рукама, скрхана; ипак сам чуо како муца:

— Невенчани! Морала сам то не-коме рећи. Нисмо били венчани.

Сад је то била само ситна стари-ца, која је ридала попут детета и чија су се мршава рамена у блузи од порхета тресла од јецања.

На улици краве су незграпно ка-ске, потстичане гласом и батином дечака.

О ономе што ми је испричала, ка-да се јецање стисало, када је обри-сала нос и осушила очи, нећу ни-шта рећи. То је најобичнија прича. Што ми је испричала, боље рећи, што сам успео да ухватим из речи и ћутања. Као да је истовремено и нечег ослобођена и равнодушна. По-ста опет скромна: повуче се у се, лако насмеја, вероватно с напором.

— Свратићу пре одласка, рекох јој.

— Да, рече она, празна погледа.

(Из књиге „Од свега да се створи свет“)

ЈАМУС са два лица, једним о-кредутим напред, а другим уназад, контрадикторан у свом најинимнијем бићу, homo duplex у дословном смислу речи или свој сопственим близанац, сам са собом идентичан, али ипак неје-динствен и различит, да ли се та асо-цијација не подудара са два лица Те-неси Виљемса која смо наслутили о-вих дана гледајући екранизацију ње-гове прве драме „Стаклена менаџери-ја“? И досад су нас често филмске адаптације литерарних дела доведле у забуну, пробудиле су у нама отпор или изазвале ироничан осмех. Коли-ко је драма било претворено у ху-мореске, колико трагичних карактера у оперетске хероје! Ствар са Виљем-сом ипак је комплекснија и оно што смо осетили гледајући његов филм ни-је био ни отпор, ни нелагођност, већ изненађење. Чинило нам се да је од-једаред из једног непознатог света до-про до нас један нови глас; једна нова мелодија заталасала је површину на-ших осећања и у полумраку биоскоп-ске сале наслутили смо друго лице Виљемса — Јануса, окренуто новим хо-ризонима и озарено непознатом пе-тишћу. Мислили смо да смо тог пе-сника носталгичног Југа, који је пре-непуних десет година написао своје прво дело и који је изненада, преко ноћи, освојио Бродвеј и позорнице Е-вропе својим комадима и јунацима изгубљених профила са обала Миси-сипија, својим причама о људима-сен-кама које носи мутна бујица живота једног огромног континента, једног света који они нису успели да схвате и савладају, већ потпуно упознали. Можда смо најмлађем међу претстав-ницима модерног америчког театра — О'Нилом, Еудерсоном, Милером, Кауф-маном, Хелманом — замерали што је у својим делима приказивао увек људе који су „по природи неспособ-ни за борбу и за живот, створења ко-ја су „предодређена“ да пропадну због психичких или физичких мана које су им иманентне и које сачињавају, као боја угља, саставни део њихова бића, Бланш Дибоа из „Трамваја“ је неуротик, унутарње слоњена жељом

Воја Рехар

за неостварљивим, згажена немилоср-дним светом предрасуда и пијанки, перифериске беде, биљара и покер партија, суровости и светлених ре-клама. Виљемс је бирао ексцентричне теме (чак и једини његов комад са елементима комедије, „Тетовирана ру-жа“, није изишао из тог оквира), и некако га је, чинило нам се, опчини-ло и понело оно беспомоћно батргање његових јунака-жртва, оно даљење њихово у вртлозима стварности коју је одједаред открило и обасјало упа-љено светло наивног вереника или реч која је истину обелоданила. И Лора Винфилд припада том свету љу-ди неспособних за живот, обележених, људи који су „унапред“ предодређени да нестану у понорима живота. Она није неуротик као њена близнакиња из „Трамваја“, већ инвалид који је ре-зигниран над стварношћу, човек који од живота у коме не може да се снаје уствари ништа више и не тра-жи; претстава коју она има о прет-стави који други о њој имају не утиче битно на њен живот и не узне-мирава је. Та је претстава факал, не-миновност, ствар по себи коју она не може да измени и на коју више и не обраћа пажњу. Лора се није затворила у свет илузија и неуротичких машта-рија, већ у свој свет прозачних фи-гура од стакла и из своје је свести елиминисала стварност која јој је сме-тала. Она не жели да тој стварности отворено погледа у очи, да се са њом сукоби као што се човек сукобљава са својом судбином, и зато је оно што Виљемс у својој драми чини разголи-ћавање човека-богала пред самим со-бом, његово суочавање са суровом стварношћу, са немилосрдним светом у коме живи и са ситуацијом у којој се лично налази, и тај брутални потез рушења свих кула од снова које су оваплоћене у стакленој менаџерији, то разбијање једног човека на челич-ним бридовима живота завршава се носталгичним монологом морнара на мосту лађе која се губи у мраку, мо-нологом човека што је побегао из јед-не средине која га је гушила, из јед-

ног света који није могао да схвати и у коме није успео да се снаје, бек-ство-гутање за гласовима даљине ко-ји га маме у своје окриље и зову га у непознато. Можда у том контрадик-торном финалу наслућујемо једну но-ту бодлеровске незадовољности и бо-ту Виљемсова брутална ствар-ност која ломи његове људе потреса-нас, суочава нас са животом, приси-љава нас да мислимо, да тражимо из-лаза, да у нама самима дело проду-жимо и проширимо, да му додамо нове чинове и спојимо га са нашим соп-ственим животом. Зато завршеци Ви-љемсови делују као шокови; у њима се руши један свет снова изграђен на илузијама, људи, непослени за живот, изгубљени на калдрми свог континен-та, сударају се са подводним стенама стварности, разбијају се и тону.

Али тај познати ток ствари пореме-ћен је у филмској преради „Стаклене менаџерије“. У питању овог пута није обична холивудска транспозиција по-зорног комада на екран која је из-ведена солидно и стандардно до оча-ја. Виљемс је један од два аутора сце-нарија! И гледајући тај филм, упо-ређујући виђено са оним што смо већ раније видели, не очекујући више ни-каква изненађења која би превази-лазила режиско-глумачка постигнућа, пречекавши смо одједаред на други ко-лесок и пред нама се отварају нови видичи. Када Виљемс отеже и даље развија сцену са Цимом, ми се пита-мо шта та новина треба да значи, да ли аутор и редитељ желе да радњу подигну што више у облаке, да је што јаче одвоје од живота како би суочавање са жарком светлошћу ствар-ности било што бруталније и немилос-рдније. Онда још нисмо у стању да осетимо да стаклени коњик који је изгубио рог није само симбол једног тренутног расположења које ће се расплинути на светлу дана, већ и пред-зачетак једне стварне промене која се зачела у једном човеку и која тражи путеве своје афирмације. Виљемс на-пушта правац који је изабрао у позор-шту; он одржава сада оквир једног преображања човека; проширивање и мењање радње треба тој промени да да позитивну и стабилност, да јој оја-ча корене и створи животне услове. Раније су сва врата била затворена и сви хоризонти тамни; сада Виљемс отвара перспективе и даје наду. Он показује како девојка, окружена Ци-мовом заразном самоувереношћу, ра-сте, како стиче постепено поверење у саму себе, како се ослобађа предрас-уда и постаје свесна своје вредности и снаге, уочава потребу да узме своју судбину у своје сопствене руке, да друкчије гледа на живот, да се бори за свој сопствени лик, за нов однос према себи и према другима. Ми пра-тимо тај преображај човека, који је више наговештен него приказан, и ми знамо да се Лора постепено ослобађа пасивности у коју је саму себе за-творила, да она престаје да посматра себе и свој положај у свету као ствар по себи коју није могућно изменити и којој је потпуно потчињена. Њен жи-вот је гомила разбачених цигли из ко-јих она сама треба да подигне своју сопствену кућу. И она постаје свесна да њена будућност зависи пре свега од ње саме, да мењајући свој однос према средини мења истовремено и у-слове свога живота и себе саму. Дру-га Лора коју наслућујемо кроз титра-ње пројецтиране слике на екрану уз-диже се стварно — и не само у сно-вима — изнад детерминанти средине, па и физичких мана које су је огра-ничавале, бори се за власт над самом собом и настоји да сама одреди пут свом сопственом животу. Мењајући концепцију своје јунакиње и нагове-штавајући дискретно нови правац ко-јим ће она поћи, Виљемс напушта став сведока-коментатора и прелази на по-зицију једног активистичког хумани-зма који ревалоризира у самом делу смисла и снагу акције стављајући је на највише место, ослобађа човека свих окова којима је сам себе спута-вао и даје му власт над његовом соп-ственом судбином. Можда ће неким-та решење изгледати „позитивније“ од ранијег и можда ће у скицираној ме-таморфози једног лика пронаћи пре-лаз од морбидног сентиментализма ка „идејности“ и „тенденцији“. Али тешко би било а priori судити о вредности једног или другог Виљемсовог реше-ња, јер уметничко дело никада није средство, и пошто изменити свет на хартији не значи изменити га и ствар-но. Свет могу да измене само људи. Уметничко дело је циљ, како је рекао још Кант, и зато исплада из оквира непосредног утилитаризма. Смисао и парадокс два Виљемса зато није у то-ме што би једно решење уметнички било вредније од другог, него у томе што имамо пред собом два решења једног те истог дела и што смо њих-овим упоређивањем убачени непо-средно у токове живота, што одјед-аред постајемо свесни да будућност није предодређена јер зависи од воље људи, и да се не само пред Лором, већ и пред нама самим у свакој си-туацији у којој се нађемо налазе два решења, резигнација и акција, и да се у том противставу назире безброј варијација и могућности између ко-јих можемо да бирамо, јер човек је слободан и сам одлучује о својим сопственим делима. Не само Лора, већ и ми сами можемо или да резигнира-мо пред тешкоћама живота, или да се са њима сукобимо, и од нас самих зависи који ћемо пут изабрати.

У поларитету дела са два завршетка од којих је један и други појед-нако убедљив наслућујемо зато сим-бол свих дилема и парадокса нашег времена и свега у коме живимо, све-та коме су данас разни путеви отво-рени и који има два лица као Јанус, бог-бифеалос из епохе римског кра-ља Нуме у савременој марсовско-ми-ровној одори. Али гледајући филм и тражећи у мраку аутора са два лица, ми се питамо да ли је посредни Ви-љемс-Јанус или Јанус-комерцијални директор фабрике снова чија је дилема и пословна тајна „happy end“.

Л И Р И К А У П Р Е В О Д У

ФЕДЕРИКО ГАРСИЈА ЛОРКА:

Свети Михајло

(Гранада)

Са веранде се виде на брегу, брегу, брегу, мазге и сенке мазги натоварених сунцокретом.

Очи им је, у сенци, преплавиле бескрајна ноћ. У ваздуху шкрипи слана зора.

Небо белих мазги склапа своје очи од живе дајући мирној полуноћи једно финале срца.

Вода се хлади само да је не би нико дирнуо. Вода луда и разголићена на брегу, брегу, брегу.

Свети Михајло, сав у чипкама, у одаји своје куле, глади своја дивна бедра осенчена фењерима.

Укроћен гестом поноћи Архангел симулира слатку љутњу перја и славуја. Свети Михајло пева на прозору. Лепотан од три хиљаде ноћи, намирисан кољанском водом и далеко од цвећа. На плажи море игра поему балкона. Са месечеве обале удаљује се шибље, стиче жагор. Пролазе лепојке грицкајући семенике сунцокрета са великим, скривеним стражњацима као глублици од бабра. Пролазе високи кавалери и даме сетног држања, црномањасте од носталгије за јединим јуче славујским. Еписком манџаски, слеп од шафрана и убог пева мисе са два реза: за мушкарце и за жене.

Свети Михајло је спокојан у одаји своје куле, сав у чипкама пуних шљокица и везова. Свети Михајло, краљ планета и непарних бројева у маварском слају доксата и галаме.

Превео

МИОДРАГ Љ. ГАРДИЋ

МЛАДЕН СРВИНОВИЋ: ИЛУСТРАЦИЈА ЗА ЛОРКИНЕ ПЕСМЕ

Федерико Гарсија Лорка

ФЕДЕРИКО Гарсија Лорка родио се 1899 године у селу Фуентевакерос у имунујој селачкој породици. По-завршеним студијама на правном и филозофском факултету у Гранади, посветио се поезији, сликарству и му-зички. Своје прво књижевно дело „У-згласи и пејсаци“ публиковала је 1918 године, затим 1921 године. „Књигу пе-сама“ а шест година касније збирку „Песме“. Исте године излаже у Барсе-лони своје сликарске радове и даје драму у стиху „Марија Пинеда“. Го-дине 1928 изашао је његов чувени „Дигански романсеро“ а касније, 1931 године, збирка песама „Поема дла кан-те хондо“. „Плач за Игнасијом Сон-хесом“ и „Шест гаљешких песама“ на писаних на гаљешком језику.

Значајан је и од неочењиве вредно-сти за широке народне масе био и Лоркин рад као позоришног редитеља и управника уметничког позоришта „Барака“ које је било основано по Лоркиној замисли. Лорка је умро мученичком смрћу. Јула месеца 1936 одмах по уласку фа-шиста у Гранаду био је ухапшен и једне ноћи изведен из затвора, сав обилвен крваву, и бачен крај пута, далеко од Гранаде. Истога дана на тргу „Кармен“ у Гранади као у доба Инквизиције спаљена су његова дела док су фашисти у тамничком дво-ришту стрељали једанаесторицу нају-гледнијих патриота, чланова „Лиге ин-телектуалаца антифашиста“. Не зна се где је укопан. На падини гранадског брега Монте Сакро сељаци су му подигли гроб који покривају цвећем. Његове песме данас сматрају својим благом двадесет нација шпан-ског језика а његово име постало је симбол и заступа.

ОДЛОМАК ИЗ У КЊИГЕ
»Записи из Ослободилачког рата«

У м е њ а в и

Пред почетак Шесте непријатељске офанзиве група чланова Претседништва АВНОЈ-а (Др Рибар, Моша Пијаде, Марко Вујаčić, Јосип Руc) и чланова Националног комитета (Владо Чевичкић, Тото Вујаčić, Сулејман Филиповић) склонили се из Јајца у село Корићане, више Ши-

прага у Средњој Босни. У току те офанзиве, непријатељске јединице продрле су и у тај крај. У овом одломку описујем свој пут с Корићана у Јајце кад сам кренуо да обавијестим Врховни штаб о ситуацији и да му предлозим да се поменути другови премјесте на сигурније мјесто.

ОК сам с друговима вечерао и спремао се за пут, већ је пала ноћ. С водичима, које сам добио од Команде мјеста у Корићанима, и својим пратиоцем Пером кренуо сам на ноћни марш, најтежи ваљда у мом тврдом партизанском животу.

Чудновато и неочекивано брзо мијења се вријеме у планини. Кад смо кренули с Корићана, било је готово благо вријеме. Истина, из натупштена неба промахијало је нешто налик на циганчиће, затим је окренуо снијег, али није било ни вјетра ни студени. Ишли смо брзо, водећи коње низ планину и спустили се у долину Угра.

Кад смо изашли из шуме и избили на подбарне ливаде према Витовљу осјетили смо да се вријеме мијења.

— Окреће вјетар, — рече један од водича — да пожуримо не бисмо ли стигли у Витовље прије међаве.

Ништа нам није помогло што смо журили, на мјестима равнијим чак и касали, међава је била бржа. Кад смо се из долине Угра испели на голу висораван, завидјао нам је право у лице такав вјетар, да смо сви застали и окренули се. Северац је немилосрдно брисао висином, час цијучући, час урлајући, ударајући нас по лицу ситним, леденим иглицама које су се лијежиле за косу на сљепоочницама и одмах се смрзавале. Домаћинас на пртини се видјело ићи бар назирало помало, али сад се у том лудачком ковитлацу бијелих сибушних кристала, који су штипали и боли по лицу, није видјело ништа.

Прошао сам овим путем прије три недеље и мислио сам да сам близу куће у којој смо преноћили идући из Јајца. Рекао сам водичима да пожуре да се што прије дохватимо бар неке појате у селу. Нису ми одговорили ништа него су ћутке кренули даље.

Ишли смо погнати у ласу, бокмице, оборених глава, сакривајући лице од вјетра који је свирепио шибао невидљивим својим канџама. Пртине више није било. Упалади смо у сметове, пропадали у залеђене барице до чланака, посртали преко некаквих џомби и тетурали насумце напријед. Осјећао сам како се знојим од физичког напора да се одржим на ногама пред сиљном вјетра и да корачам, али ми је истовремено било тако хладно као да на себи немам одијела. Ништа нисмо говорили један другоме — четири људска створа која се сваки за себе с крајњим напором носе са стихијом.

Одједном сам изгубио везу с друговима. Коњ ми је пропао предњим ногама у једну дубљу залеђену барицу и док сам му помогао да се из ње искобеља — другови су измакли и не примјетивши да ја не идем с њима. Застао сам и викнуо неколико пута, али ми је одговорио само звиждук вјетра, који ми је изгледао као злурадо завијање неког чудовишта. Као да ми се неко из те вијавице која не да ока отворити руга и кези. Осјећајући да ми се ознојено тијело просто леђи на вјетру, кренуо сам насумце даље. Све је боље него стајати. Кретати се док има снаге, јер застати или сјести значи смрт, мислио сам, сјећајући се некад негдје прочитаног искуства из борбе с мећавом. Био сам изгубио рачун о времену — да ли тетурам по сметовима час или два или можда само десет минута, нисам знао. Као да је у мени била будна само једна јединица мисао кретати се.

Послије не знам колико времена сударио сам се с мојим пратиоцем који је примјетио да ме нема у колони и вратио се да ме тражи. Стигли смо водиче и сва четворица застали.

Надвикивајући се с вјетром питао сам:
— Да нисмо залутали?
— Чини ми се да јесмо, — рече један.
— Знате ли бар отприлике где се налазимо.
— Чини ми се близу Понира, — виче исти глас.

— Гази напријед!
У рату сам се увијек чудно нашим водичима како се они сналазе, којим се чулом служе када у мрклој ноћи воде колону, некад кроз непроходну шуму, некад кроз зелено море кукуруза, некад кроз високи шевар просушене мочваре. И сада сам се чудно како је овај водич могао у тој вијавици оцијенити да се налазимо близу Понира.

Кроз десетак минута можда, обрели смо се пред једном брвнаром. Заклонили смо се мало од вјетра за кућу и одахнули, а онда залупали на врата. Нико није одговорио из куће. Дуго смо лупали, и тек кад сам, осјећајући да се мрзнем, викнуо

— Разваљуј врата! Јавио се из куће тих и преплашен мушки глас:
— Ма ко је то у ово доба?
— Отварај, партизани.
На то се у кући ужеже свјетлост и старији човек, одјебен, отворио врата.
— Ма чуо сам ја вас чим сте стигли, али не смијем да се јавим.
— А зашто, болан?
— Бојим се трупова.*

Родољуб Чолаковић

— Већ ко они не могу развалити врата, као што бисмо и ми развалили да се ниси јавио.

На огњишту је планула ватра. Сјео сам на трножац и испружио ноге према ватри; осјећао сам како ми по цијелом тијелу струји и разлива се по жилама право блаженство.

Домаћин је скакутао око нас, прилагао све нове суве јелове цјепанице на ватру и понављао:

— Их, браћо моја, куд сте баш ноћас морали по овом кијамету.
Дознао сам да он живи сам у овој брвнари, а да му је породица у Витовљу, где је, каже, сигурније него овдје.

Водичи нису били сигурни да неће залутати ноћу у планини, па сам, иако ми је било жао, рекао домаћину.

ПРЕЛАЗИМ дланом по лицу, и освјечувам се: брада ми је прилично понарасла. Рачунам: посљедњи пут био је код мене бријач у уторак. Сутрадан су опет дошли по ме, и звезли ме из собе на нечујним бијелим колицима, провезли кроз празне звонке ходнике и угурали у лифт. Нада мном су дрхтале челичне жице док је стаклена кутија с мојим тијелом клизила нависше уз танак зуп. Са сваким катом освајала је свјетлост; узлазио сам као у апотеози, с лаганом омаглицом и плитка даха од узбуђења, а под срцем ми је нешто замирало. Колица су вјештим маневрисањем уклизла у бијелу собу без углова. А онда је све било тачно као и посљедњи пут: маска на лицу, доста угодна празнина која се све више шири у мислима. И, посљедњим трачком свјетлости, помисао: ако се више не пробудим, тим боље!...

Не знам како сам се вратио. Протекло је затим неколико дана без времена. Вјероватно дан-два без пуне свијести. Данас би, према томе, могао бити петак или субота. Ваљда субота. А можда чак и недеља. Уосталом, свеједно! То одгонетам само тако, од дуга времена, да нечим упослим мисао.

Јутрос ми је већ готово сасвим добро. Помало опет улазим у збивања, укључујем се у ток времена. Презаво запосједам стварност. И сухи факти, које оштро уочавам, да на мом ноћном столићу стоји за трећину испијена чаша воде или да је на радиатору малко укриво положена плочица с облозима, добивају неку посебну важност по томе што су то факти, дијелови истинске стварности, — и што их ја, ето, уочавам.

Послије дуље времена, ово је први сунчани дан. А то није свеједно. То је можда једна од малобројних ствари које нису свеједно.

Кроз притворене капке провукао се сноп зрака и одразио на бијелом стropу слику вањског свијета: видим као на неком екрану изврнуте фигуре пролазника, умањене али у правим бојама, потпуне и живе: сестрица у бијелини проноси некакову чинију; сељак с торбом о рамену ено разговара с вратаром, можда му препоруча неког свога — вратар је највиши до кога његова препорука може да допре. Затим промичу, жустро и доста весело, два млада доктора у бијелим капима. Вратар је једног зауставио. Он вади перо и потписује му неке папире. — Забављам се гледајући ти моју малу фатаморгану. И долази ми идиллично узан и безазлен тај мали ша-

— Спреми се да нас водиш.
Он се трже уплашено.
— Зар ноћас по овом чуду?
— Ноћас, и то одмах. До ујутро морам стигнути у Јајце.
— Немој, болан, ноћас, лезите мало, отпочините, а ја ћу вам ујутру донијети из села млијека и љеба.

Гледао сам у разбукталу ватру, слушао како вјетар лудачки фијуче око куће и помислио како би било дивно пружити се поред огњишта и отспавати који сат, али сам се сјетио другова на Корићанима који с нестрпљењем очекују моју поруку из Јајца, тргао сам се и рекао:

— Хвала ти, морам одмах даље. Спреми се, па да крећемо.

Он је застао наред себе и, ваљда осјетивши по тону да нема погађања, резигнирано је казао:

— Ја, шта ћеш, што се мора није ни тешко. Напољу нас је дочекао прави ђаволски плес: уз непрестано звиждање и урликање вјетра вртјеле су се и кружиле на све стране оштре ледене пахуљице снијега. Било ми је још студеније, јер смо управо изашли из топле куће. Срећом, убрзо смо са чистине ушли у шуму Потајницу. Одједном ми је било као да сам ушао у собу. Вјетар се није готово ни осјећао, тек негдје високо у крошњама чуо се његов шум, али то је било сасвим безазлено, чак пријатно уху.

Преда мном је газио пртином наш водич, идући лако и брзо, поскакујући мало у ходу. Путао је, само би с времена на вријеме избадио кратку фразу: „Овдје су усташе заклале тројицу Срба“ или „Овдје су лани курјаци раздерали десет оваца мога кума“. Па онда опет гази даље својим лаким ходом.

Постао је разговорнији тек кад смо избили у село Лендиће. Застали смо да се под једном широком стрехом одморимо и запалимо. Пушио је цигарету коју сам му понудио и говорио:

— За ме је најстрашније ићи ноћу преко Потајнице.

— Зашто?

— Има у њој звијера свакојака, а некад навали и нечиста сила.

— Ајде, болан, каква нечиста сила.

— Теби је лако говорити, али ја знам људи који нису ноћу могли изићи из Потајнице, него се сву ноћ по њој вртили.

— Сигурно су били пјани, па нису умјели да потрефе пут.

Свјетлост

(ФРАГМЕНТ ИЗ НЕОБЈАВЉЕНОГ РОМАНА)

ПРЕЛАЗИМ дланом по лицу, и освјечувам се: брада ми је прилично понарасла. Рачунам: посљедњи пут био је код мене бријач у уторак. Сутрадан су опет дошли по ме, и звезли ме из собе на нечујним бијелим колицима, провезли кроз празне звонке ходнике и угурали у лифт. Нада мном су дрхтале челичне жице док је стаклена кутија с мојим тијелом клизила нависше уз танак зуп. Са сваким катом освајала је свјетлост; узлазио сам као у апотеози, с лаганом омаглицом и плитка даха од узбуђења, а под срцем ми је нешто замирало. Колица су вјештим маневрисањем уклизла у бијелу собу без углова. А онда је све било тачно као и посљедњи пут: маска на лицу, доста угодна празнина која се све више шири у мислима. И, посљедњим трачком свјетлости, помисао: ако се више не пробудим, тим боље!...

Не знам како сам се вратио. Протекло је затим неколико дана без времена. Вјероватно дан-два без пуне свијести. Данас би, према томе, могао бити петак или субота. Ваљда субота. А можда чак и недеља. Уосталом, свеједно! То одгонетам само тако, од дуга времена, да нечим упослим мисао.

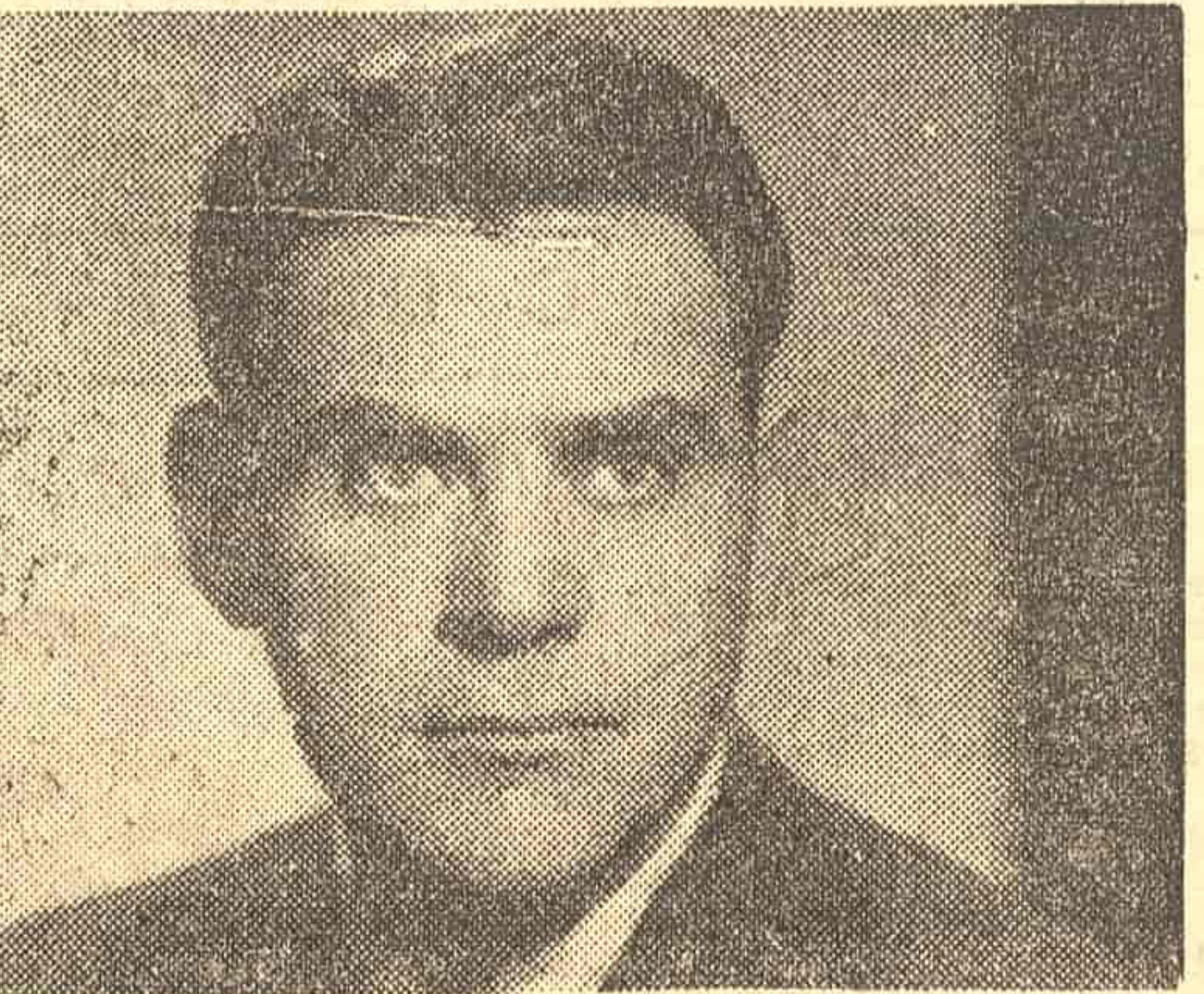
Јутрос ми је већ готово сасвим добро. Помало опет улазим у збивања, укључујем се у ток времена. Презаво запосједам стварност. И сухи факти, које оштро уочавам, да на мом ноћном столићу стоји за трећину испијена чаша воде или да је на радиатору малко укриво положена плочица с облозима, добивају неку посебну важност по томе што су то факти, дијелови истинске стварности, — и што их ја, ето, уочавам.

Послије дуље времена, ово је први сунчани дан. А то није свеједно. То је можда једна од малобројних ствари које нису свеједно.

Кроз притворене капке провукао се сноп зрака и одразио на бијелом стropу слику вањског свијета: видим као на неком екрану изврнуте фигуре пролазника, умањене али у правим бојама, потпуне и живе: сестрица у бијелини проноси некакову чинију; сељак с торбом о рамену ено разговара с вратаром, можда му препоруча неког свога — вратар је највиши до кога његова препорука може да допре. Затим промичу, жустро и доста весело, два млада доктора у бијелим капима. Вратар је једног зауставио. Он вади перо и потписује му неке папире. — Забављам се гледајући ти моју малу фатаморгану. И долази ми идиллично узан и безазлен тај мали ша-

рени свијет који наглавце шета по бијелом стropу моје собе.

Тако сам се забављао и некад давно, давно. У собу мог дјетињства исто је тако продирао изврната слика свијета напољу, у љетња поподнева кад сам послје купања лежао с још влажном косом на узглављу које је мирисало по сунцу. Лица сам бјелкасту сочистио што се ухватила по мојим издуљеним и поцрњелим удовима и мотрио то мало стрмоглављено људство које ми је дошло у походе. Само је онда слика била благо узнемирена, сва као оживљена, неуморним шарањем

Владан Десница

мзјастих пруга од рефлекс мора које је равномјерно дисало је рад прозорима, у луци.

Далеко доба! Између њега и данашњег мене увалило се готово педесет година — педесет година које се зову читав живот, а које ми се данас чине тако нестварне, готово безболне! Некако су се спљоснуле, изгубиле сваку тежину и сваку запремину у времену — пука арабеска моје мисли. — тако да преко њих без сметње посьжем руком у моје дјетињство, као преко несусштствене запреке опсјенарева жуета...

НАША је кућа била на обали, камена двокатница с балконом и с кукастим твoжњима у која се о светковинама утицао барјак — права начелничка кућа. А пред њом мала чистина са четири крљавца багрема која су с прољећа разлиставала штедљиво и суздржано. Стан је био уздужно раздјељен дугим ходником. На десној страни, према мору, била је благоваоница, примала

— Јок, богме, него нечиста сила се испријечила и није их пуштала све до зоре. Ја се сад не би смио сам вратити да ми пола Босне поклоним.

— Но веле ти ни враћати се. Хајде с нама до првог села. Тамо ћу узети другог водича, а ти тамо преноћи, па ујутро кући.

Кад смо се приближили селу Подлишцима примјетили смо да у једној кући јарком свјетлошћу гори лампа. Зачудио сам се: конференција не може бити, јер је било око два сата иза поноћи. Пришли смо прозору без завјеса и угледали на једној прични човјека гдје спава. На таваници је висила упаљена карбитна лампа.

Лупнули смо у прозор и човјек је, као да је чекао на то, сјео на постељу.

— Отвори! рекао сам.

— Сад ћу ја, чуо се његов глас.

— Зашто ти овако гори лампа усред ноћи?

— За тебе и за сваког намјерника, одговорио је мирно, висок, старији Муслиман, уводећи нас у топлу собу. То је ради севапа, до дао је више за себе.

Врло радо пристао је да нас одведе до калдрме која води право у Јајце, а одатле су знали пут и моји водичи с Корићана. Наш водич из Понира остао је у његовој кући да преспава до зоре, а он је кренуо пред нама. Пут кроз село каљав, пун рупчага. Идемо и стално посрћемо и због слаба пута и због умора. Водич казује:

— Водио сам неки дан једног српског попа, а он ме пита „Јесу ли ти ово путеве што су их градили Спахо и Стојадиновић“. Шутим ја и ништа не одговарам, јер нећу да увриједим попа, а ја сам ти, брате, увијек био Хрват и Радићевац, а за Спаху никад нисам гласао.

Опростили смо се на калдрми; он се вратио кући, а ми, све поред Врбаса, продужили према Јајцу. Обузео ме је био такав дријеж да сам хоџајући почео да спавам, будећи се тек кад бих посрнуо. Појачао сам коња надајући се да от хладноће нећу моћи спавати на коњу. Чим сам се спустио у седло, заспао сам и пробудио се тек пред Командом мјеста. Било је 6 часова изјутра. С Корићана у Јајце стигли смо за десет часова.

Пробудио сам команданта мјеста Мишу Јокановића, свог старог друга још из средњошколских дана, који је спавао на мансарди Команде мјеста. Наложно је плехану фуруницу која је зачас забурдала своју успављујућу пјесму. Рекао сам му у неколико реченица о чему се ради, молио га да иде у Врховни штаб, да се тамо договори и одмах шаље курире на Корићане. Не чекавши да се свари чај, заспао сам на столици поред пећи; у полусну сам осјећао како ми Мишо изува чизме и смјешта ме у постељу.

соба, наше спаваће собе, а на лијевој страни радне просторије, одаје мојих двију неударних тетака, кухиња и собе за служинчад. Собе према мору биле су свијетле и ведре, поплављене сунцем. Та страна куће била је некако претежитија: у њу се слијевао сав кућини живот и сва кућна чељад, онако као што се путници на лађи слијевају на онај бок којим лађа пристаје уз обалу. Лијева страна куће била је сумрачна, предивна плавакостивим освјетљењем, сјеновитом. У тим сјеновитим собама моје су двије тетке проводиле свој невесели, безмирисни живот као оно пауново перје у вазама од лажног малахита по угловима. У те собе ми дјеца ријетко смо улазили, а кад бисмо ушли, говорили смо шалатом и ступали на прстима. Одмах иза куће почињала се пенјати кршевити стрмина, тако да су на стражњој страни прозори били ближи земљи него они на прочељу. И кад би се с прозора који су гледали на море прешло на прозоре сјеновите стране, прелаз је био тако нагао а промјена слике и расположења тако велика као да прелазим из једног свијета у други. Дугачки ходник био је размеће тих двају царстава: ту су се укрштавали свијетлост и сјена. На свим вратима била су дебела млијечна стакла; она на десној, сунчајној страни сјала су у жару, оживљена жутилом сунца које је надирало и чисто превирало преко оквира, а у брушеним рубовима ломиле су се зраке расипљући се у јарким дугиним бојама; она на лијевој страни била су нијема, застрпа непрозирном опалском замагљеношћу, и, предвече, лагано подливена плавакстим отсјевима. На свим су вратима мјесто квака биле кугле од брушеног стакла. И те кугле као да су биле љепше на вратима сунчане стране: њихова засињено свјетлоплава боја чисто је живјела, као да у њима гори по жижак. Из дубине њиховог стакленог меса извијао се топли јантарножути одраз и, у часовима јачег разгарања, пробијао се до на површину. На сјеновитој страни, кугле су биле угашене; њихово је плаветнило било замућено, а у средини као да се назирала рана, попут прва у срцу јабуке. Ми дјеца говорили смо да је у њима убијен живац. Међу осталим дјечјим играма била је једна која нас је нарочито загријавала: на уговорени знак или ријеч, сви бисмо се разбјежали да се што прије дохватимо по једне јабуке на вратима; ко би остао без ње, морао је да врши неку обредну радњу или одређену казну. Небројено пута остао сам без јабуке, јер сам се увијек јагмио за онима на сунчајној страни. Оне су и осталу дјецу више привлачиле. Вјеровано сам да по опипу разазнајем „десне“ јабуке од „лијевих“, оне „у којима гори“ од оних угашених. Другови би ми везали очи, окретали ме уокруг све док не бих потпуно изгубио оријентацију, и тад ме водили од јабуке до јабуке, а ја сам погађао. И данас, ако само затворим очи,

(Наставак на четвртој страни)

УДОВИЦА

Кад вал надође, тражих га у тијеску.
Кад вал одхуји, нигдје га не нађох.

Чапља је пролетјела врх бријега.
Викнула је: не нађох га нигдје.

Ништа зато. Кад нападне снијег
Поћи ћу доље је најтеша планина.

Тамо у ињу паде његов коњ.
У седлу му спава мјесечина.

ВЕСНА ПАРУН

Свјетлост

(Наставак са треће стране)

могу да изазовем оне снажне свјетлосне претставе и сивомадре замагљености које су ми се тад смјенјивале под марамом, за спуштеним капцима.

Могу рећи да сам дјетињство провео у том ходнику гдје се био вјечити бој између свјетлости и сјене, између Аримана и Ахурамазде. Одатле ми је, можда, остала за читав живот та вјечита двојност, та основна подјела свега у животи и свијету на зону свјетлости и на зону мрака. Одатле и моја неспособност да добро, лијепо, радост, хармонију схватим чисто појмовно, без примјесе претставнога, већ увијек и једино као претставу свјетлости; и обратно, све тужно и ружно, све мртво и ледено, као закриљено сјеном. По томе, јасно је да и мисли могу да буду осунчане или сјеновите. Држим, штовиху да се никад и не рађа каква мисао а да није или окупана у сунцу или застрта сјеном. Ја ни данас не знам друкчије судити о доброти и злу неке појаве, неке мисли, одлуке, догађаја, доли по томе да ли се они јављају у једноме или другом освјетљењу. Ако мало размислим, постаје ми јасно да сам се увијек, у сваком рјешавању и одабирању у животи, у свакој сумњи и пред сваком избором, уствари свагда ријешао за ону алтернативу која се појављивала у свјетлости. Наша мисао непрестано прелијеће по непознатим видовима живота и свијета као што утањчани прсти слијепца прелазе преко непознатих и непојмљивих лица. А наш осјећај суптоце прати прелијетање мисли као што одраз у води прати прелијетање птице над огледалом језера; и осјећај тако спремно одговара мисли, да се у нама рађају, наизмјенично и непрекинутим слиједом, одрази радости и туге као осмјех на слијепчеву лицу. Ја чак мислим да се у тој игри наизмјеничности и састоји живот, да та измјена обасјаности и засјеница и јесте арса и теза нашег животога даха, систола и дијастола нашег животога срца. И кад бащим поглед у натраг на живот, он ми се указује као љескава и немирна површина саткана од крилица свјетлости и од крилица мрака. Тако и упознате земље и градове носим у памети не по нужди и дужностима које су ме у њих довеле, не по пресудности онога што сам у њима доживео, не по добру и злу које сам у њима нашао, не по томе колико сам у њима опржио или упрскао перје и колико сам свога животога меса у њима оставио; памтим их или под зракама сунца или у сјени облака; ваљда по томе какве сам их први пут угледао; или можда и по томе како се у том првом сусрету на њих одрази одраз моје сретне душе.

У том ходнику, дакле, почео сам живјети. За облачних и бесунчаних дана, у њему није било игре. Ходник би наукао сјену на своја стакла и погасио своје јабуке.

ВЛАДАН ДЕСНИЦА

Непомичност

(П Р И П О В Е Т К А)

ГЛЕДАМ дуго у једну тачку, дуго гледам у себе, и почиње све да ми бива свеједно. Слушам неку чудну музику коју неко свира у мојој близини, а можда она, та музика, долази и из мене. Или је то јаук, а ја кажем музику. Али зар и музика није понекад јаук. Ја дуго седим на једном месту и мислим о времену које је прошло, мислим о том како је, давно, у једној шуми, наишао на мене мој школски друг и показао ми револвер. Тако се добро сећам тог револвера. Питао сам, лежећи на трави, „откуда ти тај револвер“. И сећам се како је мој школски друг рекао да тај револвер „не пали“. Показао ми је у буренцу (то је био старомодан револвер) метак, један једини. Казао је „неће да опали“. И окренуо је буренце... Цев је прислоно на своју слепоочицу и повукао ороз. Револвер је шкљоцнуо. Ја и сада чујем како револвер шкљоца. Метак није опалио... „Влажан је“, казао је мој школски друг... Онда је опет окренуо буренце, уперив револвер у моје лице и шкљоцнуо. Ни овог пута револвер није опалио. „Немој се играти“, рекао сам скоро љутито и брзо се подигао. Из лежећег у седећи став. А око нас густа шума. „Баш си кукавица“, смејао се мој школски друг, нагнуо се над књигу коју сам држао у рукама и запитао: „Шта читаш?“. Одговорио сам: „Злочин и казну“, и пожелело да он оде. Али он није одлазио... Нагињао се над књигу и шкљоцао револвером... А онда је ненадно револвер гринуо. Скочили смо. „Ти си ме убио“, викао сам. Он је забезекнуто гледао у мене, гледао ме очима пуним страха, а затим је побегао. Као махнит почео сам се пипати по целом телу. Кугла је у мени, мислио сам, али рана је још свежа па не осећам бол. Очекивао сам тај бол, а затим... Но, тада сам опазио у земљи округлу рупицу... и почео сам да копам прстима, брзо, узрујано да копам... Нашио сам куглу. Зарила се за око пет сантиметара у земљу. Одахнуо сам и рекао: ја сам жив... Али шта је то... Ја видим револвер самоће... Уперен је у мене. Шта ако опали?...

ЈА гледам дуго у једну тачку, нетренице гледам, гледам до невидљивости, до обамрлости. И ћутим. Зашто ја све дубље падам у понор ћутања. Хтео бих некоме нешто да кажем, хтео бих, можда, да отпутујем... А ја сам између ова четири зида и мислим о том како сам, давно, путујући с оцем, изнишао из купеа и стао између шина, до нашег воза... Зашто ја сад о том мислим... Била је мркла ноћ. Мој отац је у купеу спавао... Био је мрак... Шта сам тражио, зашто сам чекао?... Онда сам коракнуо (ко ми је рекао да коракнем), дохватио сам руком гвоздену шипку и метнуо ногу на прву степеницу... „Да уђем, време је“, рекао сам у себи. И тада, језа ме и сада од тога хвата, нешто је, страховито грмећи, пролетело... Усталао сам се ваздух и ноћ се загрчила... Колосеком, на ком сам малочас стајао, пролетео је „симплон оријент“... Да сам се на колосеку задржао само тренутак дуже... да, да сам се задржао... Али није ствар у том... И зашто ја о том сад говорим, сад, кад ти седим и тупо гледам преда се, у себе... Симплон времена јури, а ја још поњам на његовом колосеку... Чудна симфонија допире до мојих ушију...

ЈА дуго гледам преда се, уствари, у себе, и знам да у мени сумња расте као коров... О, та сумња... Чујем топот коња, склапам очи и видим лица жена које сам волео и због којих сам паatio и срећан

био. И болесно се смејем свађи коју чујем из суседног стана... „Курво“, виче мој сусед... А ја дуго седим и гледам у празно и скоро физички осећам како тај крик „курво“ скаче по мојој соби као нешто што има срце ђавола а душу анђела. Али мени је сасвим свеједно. И не марим што је све невероватно слично, и што сам узалуд... уосталом, никоме не гине да кад-тад удари главом о зид. Најбоље је увући се у себе и ћутати... Да, али топот коња буди у мени нешто што је било и лепо и ружно, у исти мах. Ја сам жив, а он је због једне златне длаке са главе његове жене, длаке коју је нашао на мом јастуку, извршио самоубиство... Зар нису људи гадови. Не знате ви ко је то „он“, али зар је то важно. Он је онај који је волео и веровао... А свако ко воли и верује врши, неку врсту самоубиства, обманује себе на овај или онај начин... Уосталом, зар сам могао друкчије да поступим... Лежите на отоману пошкропљеном колоњском водом, а на прстима, у свиленој спаваћници кроз коју се провиде крупна бедра, прилази вам жена чији муж, пијан, спава у суседној соби... Шта бисте ви учинили да сте имали двадесет и пет година и да сте били на мом месту... Мој сусед још увек виче „курво“. Изгледа да је у дарио жену, јер она је болно јаукнула. Како је све то глупо. Он каже „курво“ зато што зна, а онај што не зна, каже: „љубави моја“... И тако се то одвија у животи. Сад свеједно. Мене ипак заноси онај коњски топот који чујем... Да отпутујем некуд, под туђе небо... Којешта, зар постоји туђе небо. Нема туђега неба. Ја сам ноћас туђ самом себи...

Никола Дреновац

ЗАШТО ја тако седим и немам воље да се покренем... Сколопио сам очи, а гледам... Онај пас, што шета авлијом везан о жицу затегнуту од једног зида до другог, употпуњује моју претставу о љубави која се несесбично даје, премда ланцем везана... То ја овако док седим осамљен, иначе... Сутра, у то сам сасвим сигуран, нећу о тим стварима размишљати... Али сад, овог момента, преда мном је виноград и невап се тече. И гитара се чује... Ето, рекло би се да седим у својој соби, да сам сасвим сам, а ја уствари идем преко авлије, пас страховито дрма жицу и лаје на мене. Да ли је то заиста пас... Међутим, мене прати домаћица, лепа жена... супруга човека који свира гитару у башти... Зашто је у том претсобљу тако чудан полумрак. И зашто је цела кућа тако пушта. И зашто је та млада жена тако лепа... Није требало да пође за мном. Због пса... Дубоко у мени одјекују речи „мили мој“, речи које је једна верна жена, после прељубе, шпанула на уво свом добром и драгом мужу... А све је то, на крају крајева, и смешно и страшно. Смешно је кад се мисли на смрт, страшно је кад се хоће да живи... И ко може да ми замери што више немам воље да се бринем о неком ко ће се родити две-киладите године. Нека му је срећно рођење, али ја желим да ово мало дана проживим у миру, гледајући у себе... Јер и без мене ће идућег пролећа цветати воћњаци. Најпосле, зар није све у питању... Улицом, кроз ветар, тетура се пијанац и урла. Човек урла... „Мили мој“, лелуја у мојој свести, а мој сусед још увек виче, скоро урла: „курво“... Не смеј се, пријатељу... Ако ниси још урлао, урлајеш... Него, докле ће та музика да траје. И тај коњски топот. Ја осећам да око нас и у нама има нечега што се не може исказати. И све је то везано једно за друго, иако нам се понекад чини да је самосталност ствар

отсеченог пупка... Ово говорим док ћутим, и све то видим док журим, док седим као камен у својој соби... Симфонија још увек траје...

АБОРО је што ме нимало не узнемирује та галама пред вратима мога суседа. Он више не виче „курво“, а ни она не јауче. Нешто се десило... Ја сам сасвим удаљен, и некако сам сав утонут у гукање голубова, који су ми гукали пре четрдесет година... Кажу да сам онда први пут умро и да ми је неки берберин ставио крај главе малу свиралу од врбе... Разуме се да се ја свега тога не сећам, али знам да сам пио млеко кроз сламчицу, и да ме је сестра носила на рукама кроз неку башту... И добро се сећам очевих руку које су биле некако деформисане, чворновате, са читавом мрежом жила... Нема сумње, с мојим суседом није нешто у реду. На моја врата неко куца, али ја непомично седим и гледам папка који се пење и спушта по невидљивој нити. „Отровала се“, чујем из ходника, али се не мичем, и знам зашто мој сусед више не виче... Ипак је све тако оутужно и до лудила досадно. А сат куца једва чујно. Мој сусед сада виче: „Срце, шта си урадила?“, а ја све јасније и јасније разабирем гласове из времена које је заувек прошло. Људи су најсмешнији у својој трагичности. Ја гледам дуго у једну тачку, гледам у себе и ћутим...

ДЈЕДНОМ, ко незван гост, долази то село, та туга којој нема краја... А ја још увек... Да, ипак ја нешто чекам. А плафон се руши на моје теме. И бичевни неки пуцају. Добро би било да дође оно чега се прибојавамо, да се тихо прикравде док сањаријом, и да нас понесе. То би било нешто као љубашка, као вејање снега и звоњава далекних звона... У селу, знате, мрак има необичне облике. И пун је нечега што омамљује и заноси. Мрак је у селу некако жив и густ као катран... Опет топот коња. Ја, можда, путујем... Ето, палим мртвачку свећу свом првом детету и пишем песму. Гледам се у огледало док пишем, а пишем пажљиво, чак пазим на срок, а дете ми је умрло пре два сата. Замислите: срок, огледало и мртво дете. А около мрак. Жив и густ као катран... Црквењак Бранко је узео мали сандук под руку, падала је киша... А киша у селу, у касну јесен, право је проклетство... Ја сам свеједно жив... Човек је ипак животиња... Чак и кад је сам... Како побећи од метка самоће, како изићи из колосека времена, „мили мој“... Ја гледам у себе, ја сам сасвим сам...

С В Е Т - В Е С Т И

БЕТОВЕН И ЊЕГОВА ТРАГИЧНА ТАЈНА

После Бетовенове смрти, у једној тајној фијоци у његовом стану била су пронађена три документа његовог интимног живота — такозвани „Хајлигенштатски тестамент“, у коме је дошло до пуног израза очајање великог уметника кад је, са тридесет и две године живота, схватио да је глувоћом осуђен на изгнанство из света стварних звукова; друга је „Ваденски лист“, страсни излив у коме Бетовен прелиће небо да му подари љубав; и, трећи — љубавно писмо „вечитој драгој“, написано на десет пуних страна. Овај последњи документ, за који се може слободно рећи да је најчувеније од свих љубавних писама, потпуно је многе ауторе да покушају да утврде ко је био предмет Бетовенове велике страсти. Као највероватнија „вечита драга“ помињана је (у списима уметниковог биографа и пријатеља Шиндлера) војвоткиња Булијета Буарди (касније војвоткиња Галенберг).

Дугом списку књига написаних на ту тему сада је додата још једна — „Бетовенова далека и вечита драга“, објављена у издању једне пиришке куће, а из пера др Зигмунда Казнелсона. Овај аутор истиче име које досад у тој вези није било помињано — неку Рахелу, жену улату за Бетовеновог пријатеља Фарнхагена фон Ензеа, ослањајући се углавном на околност да је Бетовен, иако у то време прилично дивљачан и недруштвен, пристао да у Теплицу 1811 и 1812 године импровизује на клавиру да би забавио Рахилу. Др Казнелсон тврди да је писмо написано 1812, а не 1808 године, како се досад мислило.

СОНЕГА — СЛИКАРИНДОНЕЖАНСКОГ ПЕЈСАЖА

Пре шест или седам година, уметничке ревије у свету прештампавале су с великом радозналешку репродукцију слике „Распевана пиричанца поља“, дела холандског уметника Сонега, који је дуго живео и стварао у Индонезији. Аутор „Распеваних пиричанца поља“ вратио се недавно у завичај, и у амстердамској Ван Лиеровој уметничкој дворани приредио изложбу својих најновијих радова. Амстердамска ликовна критика је том приликом уочила да је Сонега doneкле отступило од стилизације и декоративног третмана у корист више експресионистичког стила, у коме је снажан акценат стављен на елемент људског.

ДРЕВНА УМЕТНОСТ АНДА

Преко четири стотине примерака древне уметности Анда, скупљених из јавних и приватних збирки Европе, Северне и Јужне Америке, претстављају експонатне изложбе недавно отворене у њујоршком Музеју савремених уметности. За разлику од првобитне афричке уметности, и уметности Азтека, Маја и Јужних Мора, које су већ извршиле утицај и на савремене сликаре и скулпторе, са културом Анда свет се тек сада упознаје. Судећи према импресијама неких зналаца, постоји фразантна сличност између уметничких дела Анда и примерака других култура — египатске, старосардинске, јапанске и борнеанске.

СОНЕГА: ТАНИЈЕВА ВЕЛИЧИНА

ПЕДЕСЕТ ГОДИНА НАЈВЕЋЕ КЊИЖАРЕ НА СВЕТУ

Ових дана прослављено је педесет година од оснивања лондонске књижаре „Фолд“, установе коју многи називају „највећом књижаром на свету“. Њени оснивачи — Вилем и Гилберт Фолд, иако имају шездесет осам, односно шездесет седам година, и даље врше дужност књижара. Њихово предузеће продаје годишње по 5.000.000 књига, а укупна дужина полица у којима су смештена њихова књишка богатства износи око педесет километара.

ДВЕ ХИЉАДЕ НОВИХ ОСНОВНИХ ШКОЛА У БУРМИ

У разним административним подручјима Бурманске Уније до августа месеца ове године треба да буде изграђено и оспособљено за наставу око 2.000 основних школа. Бурманске просветне власти верују да ће изградњом тих школа, поред постојећих, знатно допринети решавању проблема неписмености. У области високог школства предузимају се, пре свега, мере срачунате на подизање нивоа наставе, као и на спремање нових наставничких кадрова. На Рангунском универзитету су последњих година уведене многе новине, као што су изучавање антропологије и француског језика, а успостављено је и Одељење за преводне и публикације, коме је, између осталог, стављено у дужност да припрема бурмански речник и „Енциклопедију бирманску“.

Хиполит Тен: Шекспир и његови савременици

(Издање „Нопок“)

Под горњим насловом, на 226 стр. текста, ова књига доноси три поглавља (Позориште Ренесанса, Бен Џонсон, Шекспир) из обимне Тенове „Историје енглеске књижевности“. Иако фрагмент из већег дела, ова књига чини занимљиву целину, изложују познатом позитивистичком методом овог француског критичара и историчара, и има све одлике његове бриљантне духовности. Заслужује српског преводиоца, Николе Трајковића, и редактора, Милана Предића, који очевидно нису жалели труда да пишчеву мисао изразе адекватно, књига се чита са великим задовољством: превод је не само јасан и тачан, стилски веран оригиналу, но местимички има реторске мајсторске опаше у преводу Тенових цитата из до сада код нас непроведених енглеских класика. То није био лак посао, и преводиоца и редактора, уз мале изузетке, (свакоме својем) ваљано су га извршили.

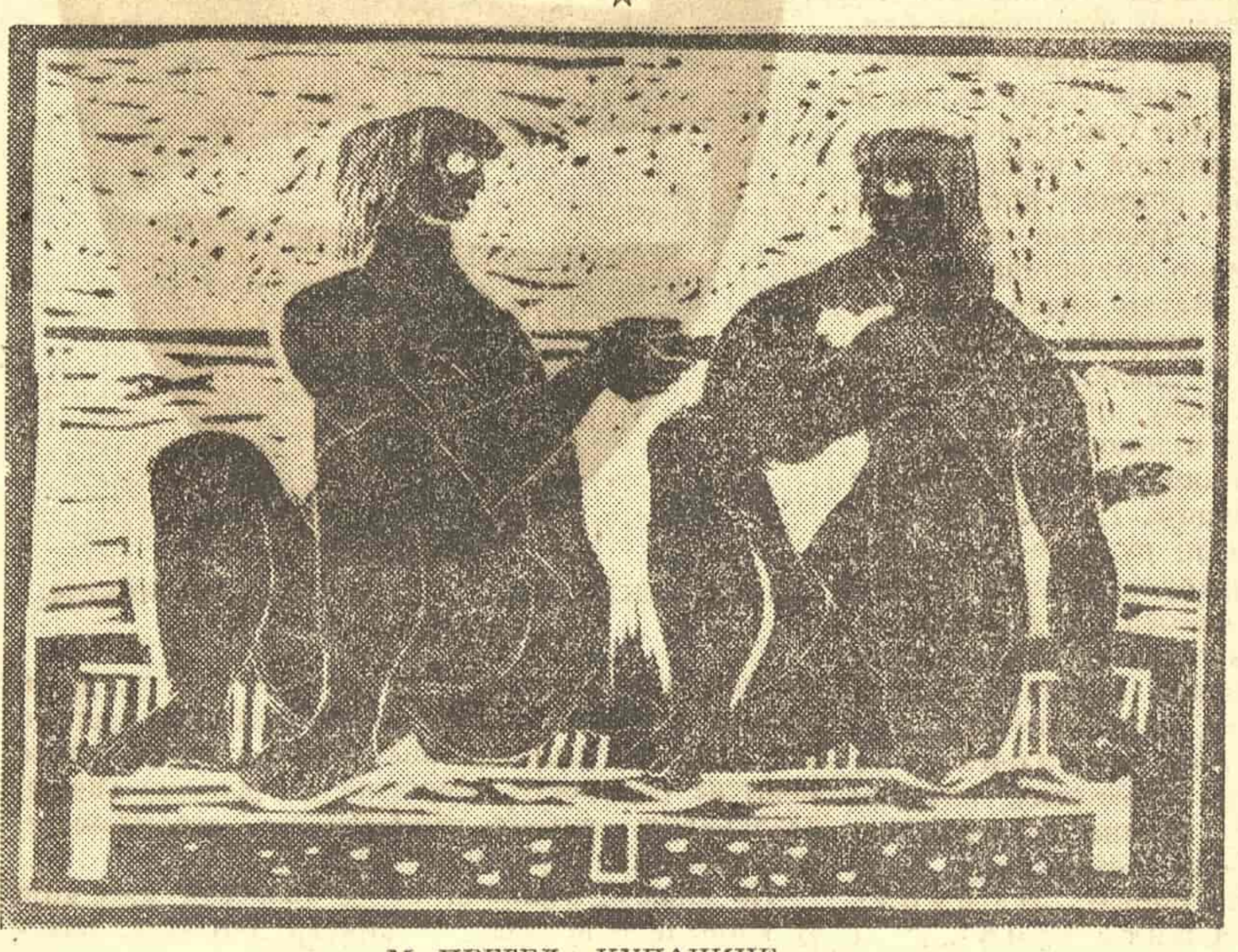
Теново дело написано је безмало пре сто година (1856—59), па отуда у њему има извесних материјалних грешака, јер Тен, појмљиво, није могао знати неке ствари о Шекспиру које су данас добро познате, као на пример: да је у Шекспирово доба било у Лондону дванаест позоришта (девет јавних и три приватна), а не седам; да се Шекспирови сонети не могу узимати биографски, и у њима буквално видети историју Шекспировог срца; да није Шекспир „читао само књиге текуће књижевности“, већ и многа дела класичне књижевности која су пре истека 16 века била преведена; да „није хтео чак ни да изда и сакупи своја дела“, док су се међутим он и његови другови, глумци и драмски писци, трудили коликогод су могли да се пре штампања својих дела из појмљивих позоришно-државних разлога, а и иначе, на позоришна дела, није се гледало као на литературу, и свет се смеђао Бену Џонсону када је своје драме штампао.

Исто тако, има и неких омашака за које сносе одговорност преводиоци и редактор, као на пример: за Роберта Грина они кажу да је био „кафански клуподер“, премда је Грин умро 1592, а кафа први пут донесена у Енглеску 1641, а прва кафана отворена 1660; за „Венеру и Адониса“ да је „први наследник његове маште“, уместо „прво чедо (или дете) његове маште“; превод једног одломка из „Хенрија VI“ управо је изврстан пример колико се мора пазити када се преводи, а нарочито када су у питању стари текстови: „Као што овде седим на камену Лондона, тако прописујем и наређујем да канал за мокрају у тој само румено вино ове прве године наше владавине“, каже вођа побуњеника, Џек Кејд у тој историској хроници, а у преводу који нам је овде дао, Превод је, дабоже, бесмислен. Пре свега, „камен Лондона“ не казује ништа или бар не казује да је то била једна позната стена у Лондону са које су објављиване разне прокламације и наређења власти; још горе је и бесмисленост у том преводу кад се каже „да канал за мокрају точи само румено вино...“ Уствари ту је реч о једној познатој јавној чесми у Лондону, потмењиво названој Pissing conduit, због тога што је из ње цурило врло танак млаз воде. Према томе, из те чесме (назване како хоћеће), „дуриће само румено вино“.

Како у делу има обиле навода из оригиналних драмских дела, преводиоци су све те наводе дао и у оригиналу, на крају књиге, где заузимају приличан број страна (231—240). И ту има формалних грешака: енглески наслови списани су српском ортографијом; понегде су наслови дела дати на српском испод енглеског текста, или су испод таквога текста српске ознаке чиновна. Преводиоци је добро учинили што је на крају књиге додао и хронологију Шекспирових дела, по сер Едмунду Чемберсу (1930), и своја објашњења мање понатих имена, наслова или појмова.

И напоследку, о избору самога дела. Да бисмо се упознали са Шекспиром, мислим да није требало преводити фрагмент, него целину; да није требало преводити старо дело, него савремено; и да је пре требало преводити енглеско дело него француско. Ми смо се, пре неких сто година, упознали са Шекспиром посредно, преко немачких и руских превода; па зар је потребно и данас да се најпре упознајемо са критиком о Шекспиру преко посредника? и то фрагментарно, и застарело?

Б. НЕДИЋ

М. ПРЕГЕЉ: КУПАЧИЦЕ

Две норвешке публикације у вези са нашом земљом

У скандинавским земљама постоји велики интерес за словенске студије. Од седам универзитета колико их на Северу укупно има, нема ниједног на коме се не проучавају историја, језици и књижевност словенских народа. Од исто толико националних и универзитетских библиотека нема скоро ниједне у којој не ради бар по један слависта.

Најактивнији од свих скандинавских библиотекара-слависта је неоспорно д-р Арне Галис из Универзитета библиотеке у Ослу. Он је у нашу земљу дошао у првим годинама после ослобођења и о нама писао у више наврата (веће и мање радове из области лингвистике и књижевности поред више чланака у вези са догађајима и приликама у нашој земљи). Последњи његов рад, припремљен уз сарадњу Слободана Комацинића, службеника Библиографског института у Београду, јесте *Yugoslavia-Norge* (Југославија-Норвешка) који „покушава да у облику библиографије да једну слику веза између Норвешке и Југославије“, како се вели у предговору (Осло, 1933).

Рад износи непуних пет табака средње осмине и подељен је на два дела: на део који доноси податке о Норвешкој у нашој књижевности (Комацинићев део посла) и на део који доноси податке о нама у норвешкој књижевности (Галисов део посла). Први део има 373 библиографске јединице, а други 319. А то значи да је наш интерес за Норвешку знатно јачи од норвешког за нас.

Ова констатација, тачна у својој основи, није, нажалост, тачна до краја. Није тачна до краја због тога што су обавештења о нашем интересу за Норвешку непотпуна. У немогућности да проверим све податке, ја сам проверио податак о главном нашем интересу — мислим на Ибзена — и утврдио да на 82 јединице наших интересовања (преводи, студије и чланци), библиографија не бележи бар још исто толико јединица.

Несавесност с којом се с наше стране о овоме послу пришло одишта је за осуду. Ниједан наш часопис није честито прегледан, наше веће новине нису уопште разгледане, добар део наших збирки студија није уопште отворен. Како другачије објаснити да извршни есеј И. Секулић о ПЕРУ ГИНТУ није забележен? Како разумети да су прикази М. Грола забележени као прикази објављени у С. К. Гласнику, али не и као чланци унети у његове ПОЗОРИШНЕ КРИТИКЕ? Како схватити да је узет у обзир Шевчићев оглас

да издаје превод НОРЕ, а није регистрован сам превод као посебно издање? Читав низ радова наших и страних људи (Берића, Глигорића, Николајевића, Смодлаке, Милићевића, Б. Петровића, Јанковића, Грчића, Токина, Букадиновића, Маноловића, Бановића, Крунића, Митропана, Св. Петровића, Ђинавера, Плеханова, Јеметра) објављених у С. К. Гласнику, Мисли, Будуности, Искри, Речи, Нади, Новостима, Јавности, Јужном прегледу, Раскрсници, Позоришту, Животу и раду, Бранковом оглу, Младог Босни, Летопису М. с. Зори, Венцу, Српском прегледу, Политици, Времени, Правди није уопште регистровано.

Овакав начин рада брзо се осветлио. На основу података којима је располагао, д-р Галис је у „Норвешком годишњаку за библиотекарство“ (1933) објавио студију о *НОРВЕШКОЈ У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ*, у којој је прегледао наш интерес за Бјерисона, Ибзена, Хамсуну, Војера, Сигрид Унсет, с једне, и истакао оне наше људе и оне наше радове о којима је знао, с друге стране. Слика је испала и неоптупна и нетачна.

Библиографија је због тога кориснија по делу у коме доноси податке о норвешком интересу за нас. Од наших писаца преводиоци су Кочић (Јаблан), Матавуљ (СВЕТА ОСВЕТА), Џанкар (приповетка *Отрочи in starci*) и Давичо (МЕЂУ МАРКОСИМ ПАРТИЗАНИМА). Писано је о Караџићу, Његошу, Мажураџићу, Јагићу и Мештровићу. Као што се види, то није много. Већи је број написа у вези са нашом земљом: о балканским језицима, о дијалектима, о фонетици, о свадбеним обичајима у Петроварадину, о народној ношњи, о културној борби, о породичном животу у Херцеговини, о изложби наше народне уметности у Ослу, о нашим народним причама из Словеније, о ношњи и накути у Прној Гори, о норвешко-југословенској научној сарадњи, о Далмацији, о значају богомила за ширење народне књижевности, о нашој народној песми. Највећа је група података о интересовању за историју и земљопис наше земље: она износи 161 јединицу.

Закључујући овај напис, ја бих хтео да одам признање овом далеком нашем пријатељу који чини све да нашу земљу приближи својим земљацима и да нашим људима скренем пажњу на одговорност коју узимају на себе прилазећи овако озбиљним пословима без основних квалитета које они захтевају.

СЛ. А. ЈОВАНОВИЋ

Теодор Пливије: „Москва“

(Издање „Рад“, 1933, превод Стевана Миловића)

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“. — Савремени немачки књижевник Пливије је нашој читалачкој публици познат још од пре рата преко свога романа „Кајзерове кулије“, у коме је изнео свој протест против царске вилхелмовске Немачке, која је у металоманском сну за светским господством унесрећавала и свој сопствени народ водећи га на кланику. Међутим, као да се ток немачке историје крваво поиграо с жељама и намерама најбољих и најдемократскијих људи Немачке. Дошао је хитлеровски поредак који

је, поред осталих дела што их је донео, потпуно обезличио човека, стварајући од њега немислену робота који тенковима и авионима сеје смрт и поштво. Ту психу је опрљао Пливије нижујући реченице своје трилогије, од које смо засада добили први део. — Немачке борбе посматрамо кроз призму руских писаца који су се служили сувише црно-белом техником описа, па стога необично занимљиву слику претставља дело које говори о прошлом рату речима немачког књижев-

ника доследног противника нацизма, али и човека који не боји ружичасто стање на совјетској страни. Иако на махове књига делује као репортажа због убрзаног темпа приповедања, она је у исти мах и убедљиво сведочанство о различитим људским судбинама које су се нашле међу жрњевима рата, а несумњиво и оторчене оптуге свих видова деспотизма.

Књигу је објавило издавачко предузеће „Рад“ у преводу Стевана Миловића.

С. Г.

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва“

ТЕОДОР ПЛИВИЈЕ: „Москва

УОЧИ ТРИДЕСЕТПЕТОГОДИШЊИЦЕ МАЂАРСКЕ КОМУНЕ

Сећање на један минули март

ЈОЖЕФ ДЕБРЕЦЕНИ

ПОЧЕЛА је нова година; садашњица једне године опет се претворила у прошлост. Надахнутој мермер историје живим успоменама, велики вајар Време неуморно деље своје споменике. Ове споменике називамо годишњицама и пред њима треба по који пут да се зауставимо. Јер, били они леги или ружњи, на сваки начин су поучни.

Једна од првих годишњица, у низу других у години на чијем почетку се налазимо, јесте, у месецу марту, тридесетпети рођендан мађарске Комунае.

Сто и тридесет дана мађарске совјетске републике били су нови пламен слободарске ватре четрдесетосмашких мартава.

Успех овог другог мађарског Марта спречиле су исто такве неповољне околности и несрећне историјске коинциденције као и успех овог претходног Марта 1848 године, али је данас већ несумњиво да су и један и други март били плодна сетва: сазревањем историјских услова ти револуционарни замци дозреће до плода. Година 1848 трасирала је пут ка обарању феудализма и стицању основних права грађанства, а 1919 је била први одјек посмртног звона над класним духом и експлоататорским друштвеним поретком.

Данашњи владајући систем у Мађарској, најжалост, до те мере је унаказио чисту лењинску идеју 1919 године да се она не може ни препознати. Државни капитализам, бирократија, некротично сателитско повлађивање нису наслеђе 1919 године. Мартовске идеје од пре тридесет и пет година још чекају у Мађарској на своје остварење.

За тај март везано је и неколико мојих успомена.

Четири разреда ниже гимназије завршио сам у Дебрецину, трећем по величини равничарском граду Мађарске, одмах иза Будимпеште и Сегедина, и тамо сам 1918 преживео грађанску револуцију, такозвану „револуцију јесење руже“, а у марту следеће године, 1919, проглашење мађарске диктатуре пролетаријата.

Први светски рат се већ приближавао крају када сам пошао у трећи разред гимназије. Моја школа је била смештена у старој згради реда Пиариста и била је веома далеко од нашег стана. Тада смо живели на самој ивици града у малој дедовљевој кућици са баштом, у којој је, између осталог, стајала и једна крушка са које сам се често снабдевао вечером, кад би нам већ и ратног хлеба понестало. Сваког дана сам жинчио својих добрих три четврти сата од куће до школе и натраг, а поред тога морао сам барем још једанпут да одем у град до Градске већнице, јер је у моје задатке спадало и стајање у реду пред „швајцарском“ млекарском за развођено ратно млеко за мог изнуреног, болесног деда.

У октобру те године дошло је до такозване „револуције јесење руже“ Карољија, Јаноша Хока и другова, али ми једва да смо видели неку вајду од плуска реформи ватрених ситуација из нештанске „Асторије“. Млеко је постало још воденије, ратни хлеб још киселији, а обро-

ци једног и другог — још више су се смањили. Међутим, до револвера, ручних граната, војних догледа или официјерског седла људи су, укључивши ту и неодоаслу омладину, могли да дођу без икаквог стајања у реду.

После капитулације Немачке, Магензенове трупе су нагрнуле из Румуније, коју су држале под окупацијом све до краја рата, кући преко Мађарске, и на линији њиховог повлачења Дебрецин је био једна од важних станица. Немачки војници под вилхелмовским шлемовима бубашто су продавали све што је било државно, а продали би и спас своје душе, само да их је високи државни епар снабдео том опремом.

Већи део те најразноврсније војне опреме доносио се на саобраћајно острво пред малом црквом у Пијачној улици. Трговина се водила по васцеди дан. За неколико новчаница званичног новца, коме је била знатно опала вредност и који су тада називали црвеним новцем, за разлику од мирнодопског „плавог новца“, за који се сматрало да има већу вредност, могао је човек да купи оружје, муницију, сабљу.

А за то време по улицама су цветале руже блаженства јесење револуције. По главним саобраћајницама града журили су горе-доле, без икаквог циља, камioni прелуни војника — махом дезертера. Ознаке чинова и кокарде са капа биле су нестале — заједно са разводњеним млеком. У празним дућанским изложима биле су разапете папирне траке са оптимистичким натписом: „Под заштитом националног већа“. На великим белим плакатима, онаквим на којима су у то време обично позивали народне устанике на допуску регрутацију, били су исписани стихови Жени Варнај: „Не пуцај, сине мој, јер ћу и ја бити тамо!“

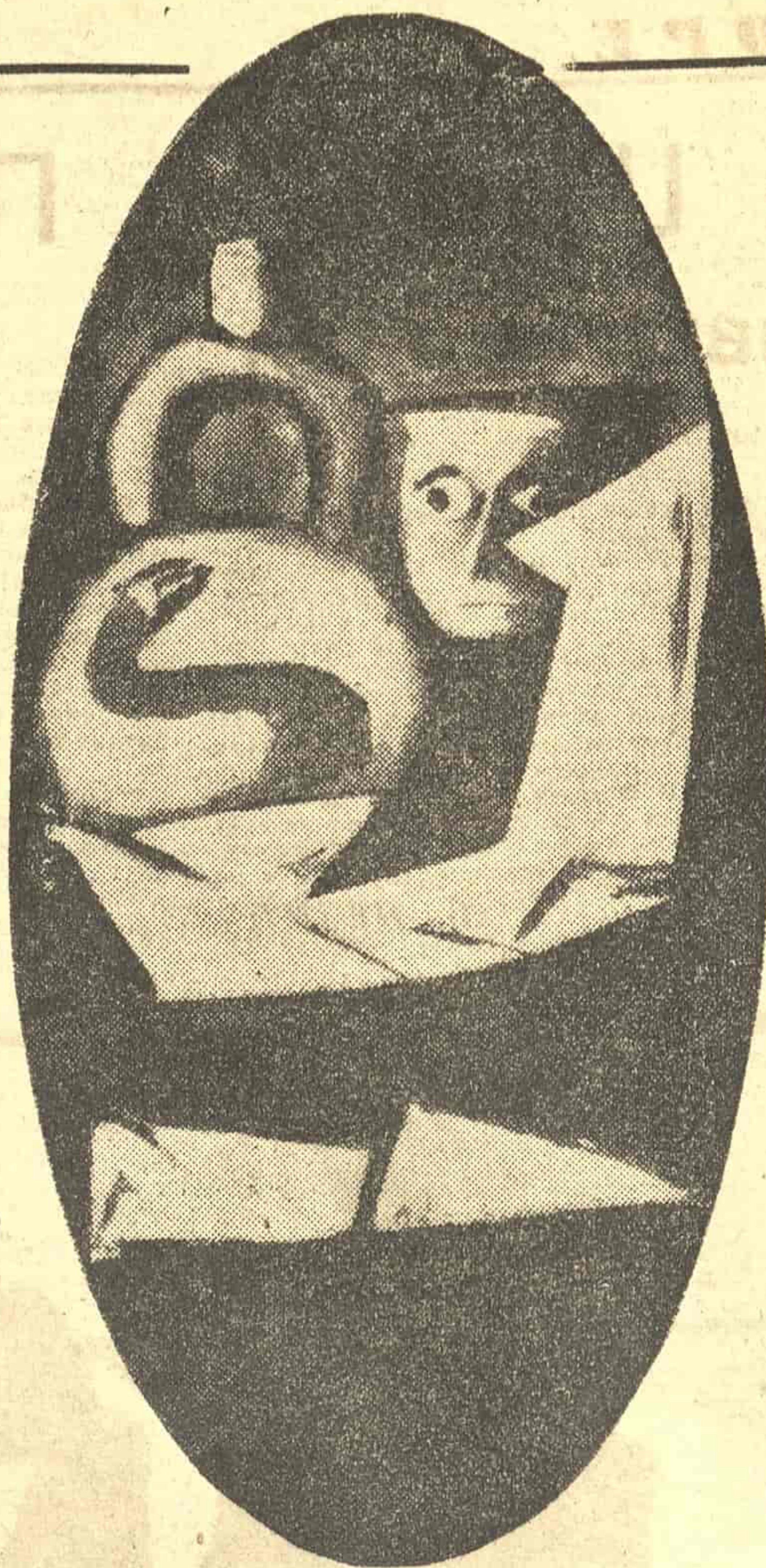
Шта да радим, за мене револуција „јесење руже“ није значила више од тих ситуација. А мислим да ни за друге није значила много више. Како је другачије дошао, колико је више и колико брже је начинио реда режим пролетерске диктатуре!..

У оној тадашњем свету без радија преокрет је објавио дневни лист „Дебрецинске новине“. У моје свакодневне дужности спадало је и то да мом деди сваког дана купујем тај лист. Колико је било моје изненађење када ми је продавац новина једног прохладног јутра раног пролећа пружио лист „Црвене новине“! Исти лист, па ипак други... Заглавље листа исто као раније, само је уместо речи „Дебрецинске“ дошла реч „Црвене“.

А на првој страни преко сва четири ступца наслов: Мађарска — постала совјетска република.

То је ускоро свима било јасно. После слабачког поветарца од експеримента „јесење руже“ уследила је права правца олуја. Град се стресао и почео да се протеже. Искушења петогодишњег рата брзо су занела улево грађански пук Дебрецина, који је дотад пословничком у порношћу теглио своју заосталост као неки јарам.

Коме је ту револуција могла да говори? Фабричка индустрија града била је безначајна,

МАКС БЕКМАН: МРТВА ПРИРОДА ЗА МЕКСИКАНСКУ ВАЗУ

свесног, организованог радништва једва да је уопште и било. После аустро-мађарске нагоде цео град се сматрао постојбином полуселачке занатске радности, товилаца и трговаца свиња, плашљивих ситних капиталиста, запарложене, фаталистичке киријичке беде.

Па ипак... Улицама су се таласале масе које су клицале и надале се. Највећи део њих, разум се, није знао чему кличе, али је мноштво својим шестим чулом слутило да негде постоје људи који се труде да за њих створе лепши и бољи живот. О позадини руског слома и Лењиновим иступањем на историјску позорницу, верујем да у целом граду није знало ни њих петнаесторо.

Код нас, односно у гимназији реда Пиариста, живот је такође попримио нови вид. Господин професор Песесер, наставник-целат на црпне геометрије, страх и трепет свих ђака у школи, појавио се на часу, на својој чужењској, у грађанским панталонама, без мантије. Остали наставници духовног реда такође су скинули мантију.

Ученици виших разреда гимназије образовали су ђачко веће. После једне недеље скупили смо се у биоскопу Уранус на заједнички састанак са питомцима реформистичке гимназије, главне реалке, колегијума, техникума Доци и техникума металне индустрије. Први наш захтев, који је, на основу предлога једног глатог кандидата за појца из колегијума, једногласно прихваћен, гласио је овако: Тражимо право саветодавног гласа за изабране претставнике ученика на наставничким конференцијама на којима се дају оцене! А господа професори — сврзимантије заједно са својим грађанским колегама без

(Наставак на осмој страни)

Снобизам и уметност

(ПОСЛЕ САВЕТОВАЊА СРЕДЊОШКОЛАЦА СРБИЈЕ)

На саветовању председника средњошколских актива Народне омладине Србије претседница актива једне београдске гимназије назвала је „малим снобизмом“ неке девојке које иду на све „премијерне претставе“, отварање изложби, концерте и сличне приредбе. Није искључено да се заиста ради и о снобовским настројеним младим девојкама. Али — на неки начин се омладина мора придобити за напор који од ње захтева свака озбиљна уметност, па се поставља питање да ли изврстан снобизам није ипак кориснији за културу, од игнорисања. Јер, агитацијом не се мало ко отерати на изложбу модерног сликарства или на симфонијски концерт.

Иначе је ово саветовање највише било посвећено проблемима насталим у односима наставника и ученика. Једно време су школске власти у многим нашим градовима потпуно скучиле приватни живот ученика. Прописане су кецеље, капе и значке, забрањено је увече пролажење улицом (а тиме и посеивање вечерњих претстава позоришта и концерата), у Нишу је чак било забрањено ученицима средњих школа да пролазе кроз парк. Сада су ученици прешли са својим захтевима у другу крајност, у неким градовима (Шабац, Ранковићево) желе да учествују чак и у избору директора школе. Ови екстремни захтеви су одбачени, али на саветовању је једнодушно изражено мишљење да омладинска организација школе обавезно мора да буде претстављена у школском одбору.

Пошто је доста времена посвећено и материјалним тешкоћама ученика, ситуацији у интернатима и политичком раду, релативно мало се дискутовало о литерарним секцијама и уопште култури средњошколца. Само један дискуснт је изазвао извесно узбуђење тражећи оштру борбу „против модернизма“. Неко је одмах замолио тог дискуснтанта да објасни шта подразумева под модернизмом, али одлучком већине ускраћено је дискутовање о том питању, пошто су остали проблеми у датом тренутку заиста били важнији.

Једнострано посматрач је ипак морао објективно да констатује да средњошколска омладина у целини врло зрело и озбиљно поставља питања из свога рада, али морао је мало да се разочара због њене дезинтересованости на плану литературе, културе, на чак и политике. Не само да није дискутовано ни о једној књизи или литерарној појави, ни о једном часопису или листу, нико чак није ни споменуо Трећи пленум ЦК.

Већ је често говорено о томе да читалачки подмладак за домаће списе није обезбеђен. Када нека књига или неко дело доживе осуду, било озбиљну, критичку, било површну и памфлетску, од штаљинских листа или веселих вечери, зате се на рубрикама листава нађу писмописци који енергично питају књижевнике за кога пишу. Али пре настајања и за време настајања дела, нема оног здравог и живог интересовања публике, која би са добронамерном радозналешћу пратили рад свога писца, односно очекивала његову нову творевину. Баш ту пасивност према литерарном стварању, најжалост, доказало је, индиректно, неprimећивањем проблема, и ово средњошколско саветовање одржано 14 фебруара у Београду.

Зар се заиста само снобови интересују за премијере, изложбе, концерте, па и нове књиге?

И. И.

САВРЕМЕНА ЕСЕИСТИКА

»Јанош и Мацко«

(ПРИПОВИЈЕТКА ВЕЉКА ПЕТРОВИЋА)

ИМА у животу случајева, кад се уз имена људи и ствари увијек вежу једне исте асоцијације, које нису наоко ни у каквој јакој вези с њима. Ипак, кад их човек касније куша проверити, долази обично до закључка да нису настале без разлога. Тако, кад нетко спомене Вељка Петровића, писца ове биљешке одмах помишља на једну од његових првих новела, „Јаноша и Мацка“.

Приповијетка „Јанош и Мацко“ изишла је г. 1909 у загребачком „Илустрованом обзору“. Вељко Петровић се тада појављивао својим прилозима по часописима и новинама. Уочи првога рата био је већ угледан књижевник, сарадник првих српских и хрватских књижевних листава. Турцинова алманаха хрватских и српских песника и приповедача, и др. Својим „Родољубивим песмама“ избио је у први ред тадашњих српских и хрватских песника, проглашен од Скерлића обновитељем српске родољубиве поезије. Његови стихови рецитовали су се и учили наизуст, као и неки Ракићев и На-

зорови. Они нису били патриотски у романтичарском смислу. Петровић је у њима заузео оштар критички став и према властитом народу, упозоравајући на његове мане и недостатке. Управо због тога могао се и наметнути релативно брзо.

Отада даље Вељко Петровић развио се у плодан приповедача Војводине, а истакао се с успјехом и на другим подручјима културног живота. Без обзира на то, што његов рад траје већ близу пола вијека, при помену његова имена ипак се још увијек најчешће јавља помисао на „Јаноша и Мацка“.

У српској књижевности између два рата, а и данас, Вељко Петровић је истакнути јлесник Војводине. Он је схватио и њезину поезију, али је усто на реалистички начин, оштро и без уљешавања, приказао и њезину интелегенцију, и полуинтелигенцију, и обртнике, и сиротињу — углавном сав онај српски свијет, који се у доба Аустро-Угарске или настојао пробити до положаја владајућих класа, или је у тадашњем поретку остао прегажен. Новеле Вељка Петровића и одраз су и критика српскога грађанства у Војводини, у његовој колебљивости, пузавости, неодредености и очиту дегенерирању.

Све су то већ давно изречене констатације. Кад би према томе човек

имао да одговори на питање, зашто га се дојмила управо новела „Јанош и Мацко“, а многе је друге заборавио, могао би наћи јефтин одговор у складу с неким помодним критичарским клишејима: Вељко Петровић показивао је реалистичке склоности у доба кад су хрватска и српска новелистика биле прожете лиризмом (Шимуновић, Станковић, Типико); био је усто савјестан писац у временима кад су се српски и хрватски приповедачи предавали валу ријечи.

Такав одговор вјеројатно ипак не погађа језгру ствари. Појам „реализам“ толико је већ измрцварен, згњечен, да је постао и безобличним и бесадржајним, јер су му различити тумачи истиснули све сокове. Њима се ипак не може објаснити све. Вјеројатно није само реализам у „Јаношу и Мацку“ могао толико дјеловати на памћење читаоца. Бит је нешто друго, изнад обичајних књижевних појмова и термина.

У новели „Јанош и Мацко“ изнио је Вељко Петровић нешто пластичније два лица: несретног манастирског слугу Словака Јаноша, и манастирскога магарца Мацка. Они су у својој средини потпуно осамљени, те постају истински пријатељи, који се без ријечи разумију. Јанош је пропао интелектуалац, који је једном,

због пића, посрнуо, и никако не може да се опет дигне, јер му то не да средина у којој живи, уживајући у његовим слабостима и нагонима га да им опет подлегне. Мацко је пак стари магарца, који носи којекакве терете, и за околицу је смијешан већ зато, што је магарца.

Јаношу и Мацку супротставно је Вељко Петровић цијелу манастирско средину, и младо и старо, и учено и неучено, и мушко и женско — али све одреда празно, умишљено, трпећи од сите досаде и настојећи да се наруга било коме, само да испуни једноличност свога празнога живота. У тој средини само се два бића етички и интелектуално некако уздижу: Јанош и Мацко. Они, најнеугледнији и најпрезренији, имају једино и памети и душе. Јанош у јавности није подеранак, нитков, пијаница, већ човек с израђеном душом, који тражи само мира, па му ни то не даду. Свуда га сусреће подмуклост, надменост, злоћа. Мацко је пак биће са својим унутрашњим животом; једини је он био калар схватити Јаноша. Они се разумију, они се воле, и у својој осамљености они један у другоме налазе и животни ослонац. Но управо зато манастирска средина убрзо опажа ту необичну љубав, те једном глумом шалом затера обоје у смрт. Па и та смрт била је за ту околицу више смијешна него трагична. Нитко за њима двојицом није пожало.

„Јанош и Мацко“ није толико реалистичка новела, колико умјетнина, у којој је њезин творац приказао душу, душевност у људи и бића, што их обично грађанско друштво и не запажа: душу презрених људи и

презрених животиња. А учинио је то тако, да није изнио само појединачан случај, већ га је некако учинио симболичним за људске односе уопће. Мени се чини да је Вељко Петровић и даље остао у првом реду умјетник душе — душе оних, што их је тзв. боље друштво избацило из своје средине, или их уопће не запажа, или их држи мање вриједнима, или уопће не слутни потреса, који се збивају у њиховој унутрашњости. Такве су на пр. и новеле „Марија, где си?“, „Наш учитељ четвртога разреда“ — да и опет напоменем само оне, које се саме собом упијају у памћење.

Чиниеница да човек и након много година памти управо одређене ствари некога писца, а многостула заборави, није ни суд ни покушај суда. Али можда даје кључ за боље разумијевање некога умјетника, упућујући на пут, којим треба тражити његове најбитније црте.

АНТУН БАРАЦ

(Уз чланак А. Барца илустрације Љубице Сокић)

Незнање или фалсификат Танасија Младеновића

ЈЕДАН сам од оних, не мало-бројних, који су добродошлицом дочекали најновију Давичову поему. Али и да писам то учинио, чак и да веома лоше мислим о поетским вредностима тога дела, протествовао бих против једне мистификације, против једног примереног покушаја, да се искриви, извитопери до супротности смисла једне књиге, да се један од највећих наших живих писаца оптужи као издајник и противник ове земље.

„И тако бескрајно, с пуно мржње, којој би се могао дати (и мислим да се мора дати) далеко, далеко шири коментар. У кривом огледалу ове књиге која се, уз то, као по некој пролизи, зове „Човеков човек“, све добија фантастичне и монструозне размере. Из ових редова... говори једна посурванена савест и један посурванен поглед на свет. То је прелазак песника Давича на другу обалу: у царство анархистичке бесмислице и анархистичког беса“ — тако је Танасије Младеновић завршио свој текст о поми Оскара Давича „Човеков човек“, један рецидивни ждановистички текст објављен у листу на чијем заглављу пише да га издаје Удружење књижевника Србије.

У тренутну тишину наше литерарне активности пада је оптужба Танасије Младеновића да је књига Оскара Давича политички непријатељски спис, малтене летак, којим је Оскар Давичу у бесу „лобуњеног интелегента“, у мрачној Србији на све у нашој данашњици покушао да зада ударац изградњи социјализма. Ја не знам, у историји наше литературе, веће бесмислице или покушаја веће мистификације и подвале. За необавештеног читаоца прилично убедљивом аргументацијом цитата (који су истргнути из својих лежишта и жљобова, искривљени, лажно протумачени и примитивно монтирани) Младеновић је „уверљиво“ да Давичо напада наш социјализам, додајући као узред да има и неколико реченица осуде Информ-биора.

Преда мном лежи овај Младеновићев напис који би био само протескан да није и опасан, а не леже његове побуде. Зато и нећу да говорим о њима, нећу да тврдим да је овај чланак написао реваншизам за наше ранје, често заиста неправедне борбе у литератури и око ње, чија је и Младеновић једном био веома неоправдана жртва. Нећу ни да тврдим да је Танасије Младеновић, ситно шарљаријски, а сасвим погрешно, искључио да је сада код нас, као наступила нека коњунктура у којој је веома пробитачно нападати Оскара Давича, једног од чланова редакционог одбора „Нове мисли“. Али оно што сием да тврдим то је да Танасије Младеновић или сасвим није разумео Давичову поему, или ју је схватио па, из било којих разлога, покушао да јој обрне смисао, искриви њену оштрицу и нападне је рафалом једне лажљиве политичке пасквиле. Једно је при том сасвим оглурно: ово што је Младеновић написао није књижевна критика, то је политички памфлет веома слабе врсте. Ждановићи су их писали неупоредиво боље.

Ја питам Танасија Младеновића, ако већ није успео да разуме „Човековог човека“, зар се ниједан тренутак, пре но што је изрекао песнику Оскару Давичу пресуду да је непријатељ, није зауставио пред литерарним делом овога писца? Зар није помислио да мало лажљивије прочита „Човековог човека“ ако не због чега другог а оно зато што се и сам бави поезијом, а хоће да пише о песнику који ће у историји наше нове литературе остати као обновилац снажне линије наше родољубиве и социјалне поезије, о песнику оне две ораторијумске „Србије“, предрадне и послератне, о песнику „Жарка Зрењанина“, о песнику циклуса „Тамновање Светозара Марковића“, о песнику митровачке тамнице и свих робија, о писцу најчувеније југословенске репортаже „Међу Марковосим партизанима“, преведене досада на безброј језика од норвешког до арапског, о писцу романа „Песма“, о коме може да се мисли шта ко хоће, али који представља један од најзамљивијих и најистанчанијих литерарних третмана наше Револуције. Зар није ниједан тренутак застао са поштовањем пред тим огромним пе-

ничким делом, од прве до последње странице стављеним у службу идеја социјализма и Револуције, толико искључиво прожетом идејама комунизма. Зар није помислио да ће у овом жалосном ждановистичком спору који покреће сва та дела устати као трајни и многогласни сведоци Оскара Давича. А најгласнији од свих Давичових сведока, главни сведок одбране који ће одмах да се претвори у сведока оптужбе, то је баш та „препуна мржње“ и издајничка поема „Човеков човек“.

Танасије Младеновић није видео (а какве мога он има квалификације да пише о једном књижевном делу) или није хтео да каже (у том случају нека читалац сам просуди његов поступак) да „Човеков човек“ описује један од најзначајнијих момената наше нове историје, тренутак Резолуције Информбиора, оних неколико дана када су се југословенски комунисти заувек ослободили једне заблуде и са пиједестала скинули један непостојећи споменик. То је кључ ове поеме који све њене браве отвара, а који је Младеновић затворио на Давичу у уста ставља непријатељске речи које је Давичо, полемизујући са имажинарним непријатељем, свом снагом свог песничког уверења устао да обори. Могао бих да цитирам бескрајно много места из ове поеме, од уводних речи посвете, једне од најлепших посвета наше литературе, у којој Давичо мртвом борцу наше Револуције, у часу кад наша народноослободилачка борба бива нападана од Информбиора, предлаже да заједно потпишу ову књигу о једној земљи „чије се име целом свету отворило“, кроз цео компликовани склоп ове химне Револуције, борбе за човека и комунизам све до оног понесеног и закужаног „јуриса“ у борбу за даљу изградњу социјализма, који је Младеновић незна-

Топлици је пао пресавијен на двоје као цвет ударен штапом“ („Човеков човек“ стр. 56) да је то тај песник „гладан девизних герли“. Зар није ви део Танасије Младеновић да су готово сва подвучена места у његовом приказу оскривите, које је хтео да прикаже као Давичов напад на југословенски комунизам да је то уствари Давичов и југословенски напад на Совјетски Савез. Зар је могуће да му се учинило да „уртам у име протесту крви поплаване“ — не значи оно исто у име чега је протествовала цела наша земља пре шест година. И тако је готово са свим Младеновићевим цитатима, а ја не мислим да му супротставим хиљаде стихова ове поеме. Радије хоћу да верујем да је посреди обично неразумеваше, да не бих морао да мислим да је велика подлост.

А што Давичу у својој поеми, гледајући будним песничким оком на ову земљу социјализма у тренутку кад се над њу надвила једна од највећих опасности, ипак види да ова земља још није избрсила све трагове заосталости, да у њој још има непремошћених мостова наслебене прошлости, па он, који је написао данас већ класичне стихове:

„Реци ми да л' си већ видла, дижући своје чекиње,
Како из високих пећи маште изме-
бу њива миче
Прва летина гвожђа из старе зе-
мље сељака“ —

хоће да говори о тим траговима заосталости да би позвао на даљи, продужени социјалистички јуриш, то пребацити, и пребацити баш Оскару Давичу значи... значи схватати поезију изванредно примитивистички јер нема ниједног гимназијалца који

Б. Михајловић

не би био у стању гимнастичком ваљеном појединих стихова и једном духовитом игром да направи сваког нашег песника садашњости и прошлости антипатриотом, непријатељем. Зашто је Јакшић написао „И овај камен земље Србије“ кад Србија није каменита већ плодна, равна и радена земља; зашто је Вељко Петровић написао „увреду“: „Ово је земља бурјана и драча“; зашто је Ђегош „потценио“ Пригорце пишући: „Моје племе сном мртвијем спава“ и тако даље у духу једне ирарије која би над Младеновићевом методолошком имала ту предност да је незлобива шала и као свака игра мање примитивна од његовог „озбиљног“ тремања поезије. При свему том то чини човек који је недавно покушао да игра улогу протагонисте и пропатора једног модернизма и једног „рафиниранијег схватања поезије“.

У сваком случају мени је јасно једно, тачније двоје, најтачније није ми јасно које од ово двоје: или Младеновић није разумео Давичову поему, или је у свом приказу начинио фалсификат. Није никакав грех не разумети Давичову поезију (као уосталом и сваку другу). Чак и врло интелегентан читалац има право да не схвати њену компликованост, да је не воли, или не цени. Али писати о оном што не разумем и то писати онако како то чини Танасије Младеновић, са претензијама судије који оптужује на основу свог неразумеваша другог Уметника за тешке непријатељске политичке намере, то је свакако више не-

У одговор Михајловићу-Михизу

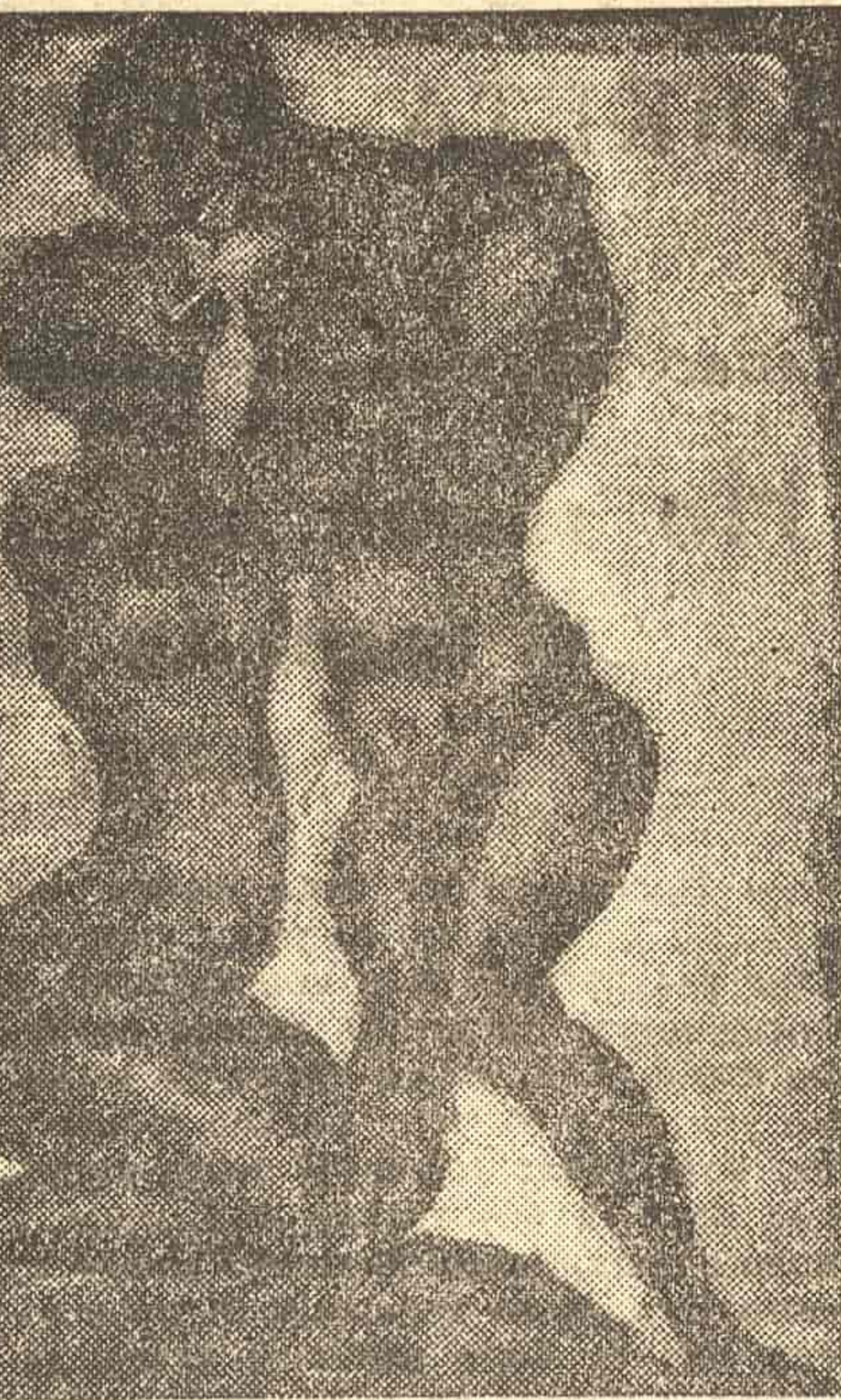
БОРИСЛАВ Михајловић-Михиз упутио је нашој редакцији горњи чланак као „одговор“ на мој напис „Откровења Оскара Давича, из прошлог броја нашег листа. Није ми мало случајно што се баш Михиз нашао побуђеним да изврши „обрачун“ ове врсте и оваквог карактера, у овом тону и са аргументима који одговарају том тону. Овај књижевни критичар („свеједно колики и какав“) први је, како и сам потврђује, дочекао с ретко похвалном добродошлицом (види „НИН“ од 1. јануара т. г., стр. 4) политичку поему Оскара Давича „Човеков човек“. Ударам акценат на реч политичку, јер је њен политички карактер и садржину и Михајловић утврдио у свом поменутом приказу-хвалоспеву. Данас он мени, најблаже речено, замера што о једној политичкој поезији пишем искључиво политички (иако ни то није потпуно тачно, не одбијам приговор) у „Књижевним новинама“, проглашавајући ме отворено ждановцем. Демагошки виц о ждановизму и ждановцима, ма како то изгледало необавештенима, није (такође) ни много безазелн, а ни случајан. Он има — нека ми Михиз дозволи да и овог пута употребим ту проскрибовану и страшну и погубну реч — политички смисао и циљ. Бива, у овој земљи је

постојала једна група истинских „слободара“, „демократа“, „пријатеља слободе старалаштва“ и „слободне“ и „нове мисли“ око „Нове мисли“, а сад наступа опет ера ждановаца, у чијој се патроли налази и Младеновић. Михиз је у своје време нешто писао, о аплаузима публике, па би било добро да се чува демагогије, јер би аплаузи које би на њој зарадио били више него ефемерни.

Али, да пређем на ствар. Ево шта је главом Михиз, препричавајући садржај књиге „Човеков човек“, у „Нину“ писао: „Песник у основи увек (односи се на Давича — Т. М.) и онда кад оре тврде

Танасије Младеновић

нагодинане бридове реалности и кад пред њом искорачи за дужину једног сна или читав век искорачене маште(!)... Ванвременске димензије ту зачас изломе линије и стрмоглаво, маучно, полете у конкретност... Две вивце стоје једна према другој: човек друштва, сам самцит пред собом, го, исконски, брутално усмерен, и човек јединка везан ланцима друштва које разбија... Универзално и апстрактно револуционарство света, векова и овог овде тренутка (sic!) над ушћем Саве и Дунавца... Реплика борна на заседе речи покорне помирљивости... Мир и врело жало једног света што почиње... Провери: је ли славање с јачима једино што човек још може; не уништава ли једна ну-

Р.У. БАКРОРЕЗ

го недозвољено. И још притом бити и сам песник, свеједно какав и колики, и уредник листа који се зове „Књижевне новине“. О другој варијанти нећу ни да мислим, она већ сасвим не спада у проблеме књижевности.

Без обзира да ли су ограниченост или подвала писали редове Младеновићевог чланка, у сваком случају је културна срамота да је тако шта могло бити написано против једног од највећег уметника ове земље у тренутку кад јој је он, својом поемом, дао још један доказ изузетне привржености, против човека коме би у свакој другој литератури на свету већ увек били дуговани обзир који се дугују изузетнима, а Младеновић је покушао да му у нашој земљи ускрати најелементарније право да буде схваћен по слову и духу онога што пише. Уверен сам да је већ овај мој напис који је у брзини далеко више писао револт него анализа, довољан да разоткрије једну мистификацију, која је утолико лакше могла да никне јер се радило о врло компликованом поетској материји разгранатог и нимало једноставног Давичовог стиха. Покаже ли се ово као недовољно, нимало не сумњам да у овој земљи има довољно људи који се неће устручавати да кажу шта мисле.

Кад један играч на фудбалској утакмици налети на противника са намером да му сломи ногу, кад боксер на рингу зада низак, непрописан ударац у варљивој нади да тиме може постићи победу онда публика звижди свој оправдани протест а спортски форум онда доживотно дисквалификују тог неког који грубошћу подвале покуша да себи крчи пут. Кад неко из много хиљада стихова написаних у част и славу борбе за човека и идеале социјализма изломи неколико десетина стихова, искриви их, не разумевајући их притом уопште или се правећи да их не разуме, бацајући у уста човеку речи које је он вапрено упутио противничкој страни мрака и тираније, вршећи или фалсификат или апсолутно не схватајући ништа, онда такође треба звиждати из пуних груди, да би морална дисквалификација заузела своје стражарско место и не пропустила никога ко не зна праве лозинке истине.

Извинјавам се читаоцима што сам говорени о једној књизи и о једном чланку тако често био присиљен да напуштам терен књижевности и да говорим о политици и моралу.

За слободан разговор

„Књижевне новине“ ће — кад год буде потреба да се поставе и продискутују питања од битније важности по наш савремени књижевни и уметнички живот — отворити своје ступце сваком југословенском писцу и јавном раднику уопште. То значи да ће „Књижевне новине“ доносити и оне написе с чијим се тезама редакција листа не слаже, јер „Књижевне новине“ нису, нити ће бити лист ма какве групе ни ма ког ограниченог и уског круга књижевника. Мишљења смо да је слободан разговор слободних људи основни предуслов и јамство пунијем развоју књижевног и уметничког живота и правилнијем решавању свих питања.

Остављајући, коначно, самим писцима одговорност за оно што пишу и како пишу, редакција „Књижевних новина“ жели само да тон и квалитет тих написа буду такви да ни у једном случају не доведу у питање ни углед књижевника ни достојанство писане речи.

на песак садашњице и садашње и наше (да, наше, југословенске и социјалистичке!) реалности! Или су, можда, и ово искривљени пиштаји, истргнути из својих лежишта и жљобова, „лажно протумачени“ и „примитивно монтирани“?

Михајловић тврди да ће се још наћи у овој земљи „људи који се неће устручавати да кажу шта мисле“, о мом незнању, примитивизму, а можда и великој подлости. Вероватно да таквих људи има, јер ми и порекло и боју знам, а и ђуд и навике помало. Но, нека Михајловић не живи дуго у уверењу да је и моје мишљење о последњој Давичовој књизи само моје. Читав низ интелектуалаца, и то врло високих интелектуалаца, књижевника, јавних, културних и политичких радника имају у ђлаку исти утисак, исту импресију о „Човековом човеку“. Међутим, врло је вероватно да су по Михајловићу-Михизу и то примитивци који не умеју да читају литерарне текстове, те немају ни појма ни о поезији ни о политици.

Правећи се као да нико није пратио и не прати његов властити рад и активност у последњих бар дванаест месеци, Михајловић се, на крају свог памфлета храбро позива на морал. Али, „о том потом“. Јер, не може бити да један морал важи у време „Нове мисли“ а сасвим други данас. Морал је јединствен и важи за све, а за јавне раднике пре свега. Чак и за оне „изузетне“, за које Михиз тражи некакаву неприкосновеност и некакав „имунитет“. А надам се (или се бар усуђујем да изразим ту наду) да, ваљда, самог себе не убраја у те „изузетне“.

По читавом начину свог наступања, и пре свега по неучтивом и увредљивом тону, Михајловић није заслужио ни да му се горњи памфлет објави, а камоли да се с њим било пољемисе било озбиљније разговара. Утолико пре, што је Оскар Давичо, у тренутку објављивања мог написа, отпутовао за иностранство. А он је, ваљда, најпозванији да каже своју реч и о мојој критици књиге и о самој књизи и њеном правом карактеру, што ће, надам се, по повратку и учинити, овде и на овом месту, у „Књижевним новинама“, чији су му ступци отворени. Разуме се, без михизовског и сличног адвокатисања које има тачан и прецизан циљ и намену: да повицом о ждановизму унесе забуну у редовима књижевника и уметника.

Толико засад... Што се пак самог Михајловића тиче, слободно му је да и даље „звизди“ из пуног грла и црдних груди. Или нека и „уртам“ у ритму стихова из „Човековог човека“ који су му толико прирасли за срце. На вољу му је.

Наш разговор је, у вези са овим предметом, у сваком случају завршен.

Р.У. ГЛАВА

Књижевне
Новине

ГЛАВНИ УРЕДНИЦИ

Танасије Младеновић и Ђуза Радовић

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИЈУМ

Ото Биџаљи Мерин, Велибор Глигорић, Радомир Константиновић, Душан Матић и Ристо Тошовић

✱

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА

Француска 7, тел. бр. 21.000, бр.о. чековног рачуна 102—Т—208

✱

Претплата за годину 1954 Дин. 900., поједини примерак Дин. 20.

✱

Лист излази сваког четвртка

МУЗИЧКИ ЖИВОТ

Концерт грчког виолинисте Бајрона Коласиа

Грчки виолиниста Бајрон Коласиа је уметник који се, стварно, односи живо и узбуђено према својој делатности на подиуму, он збиља слади „густира“ свој меким, сензибилним тоном, он је, просто на просто, темпераментан човек. Посебно је, наравно, питање да ли је темперамент човека искоришћен за извођачку акцију путем његове трансформације и луног саобраћаја задатку интерпретације, или та снага (као водопад који не покреће електричне турбине) тече мимо акције тумачења извођачког дела. У приличној мери то је случај баш и код овог виолинисте. Али оно што у овом конкретном случају одлучује о озбиљности, чистоти, висини — коначно, о уметничкој лепоти — интерпретаторског деловања, то је показани, манифестовани, јавно откривени иленични уметнички укус, естетички однос тумача према делима која изводи.

Како у том погледу ствар стоји са овим уметником, нека просуди и онај који није присуствовао концерту, ако има поверења према грађанском поштеном музичком критичару (и ни према чему другом), када овај јасно и категорично изјављује да је свирач у чувеној Тартинијевој виолиноској сонати „Бавољи трилер“ пазиво и на тон и на фразу и на стил и на све потребне мере и сразмере при употреби техничких средстава свог инструмента (пазиво, јер се том првом таквом претстављао новој публици), али да је он — потпомогнут у томе од свог клавијирског сарадника Андрије Шрегера — већ у сонати Сезара Франка почео отварајући све славице једне све мање контролисане експресије по себи, експресије која је емоционалну и мисаону дубину ове славне сонате, ове претретнице у развиту сонате као музичке врете, постепено претварала у празну, техничку жуку, јурњаву, у неко сухо, скоро акробатско надметање између виолине и клавира (уместо страсне и уздржане у исти мах лирске сарадње једног и другог, заступника дво-сонате), ко ће јаче, ко ће брже, ко ће — шта ти ја знам све шта.

У другом делу свог програма, Бајрон Коласиа (увек мало заглав на овом имену) свирао је сонату у старом стилу, подражавајући прослављеног у историји стилова из пера претседника Савеза композитора Југославије, тј. Матије Браничића. А онда се темпераментни свирач докопао свог света, неког у лексикону тешко налазилих Нин-Коханског (који би на виолинским жижима да прикаже крв и остале органске сокове страсне Шпаније, или сордирирано-закривљене очи те исте толико злоупотребљаване Шпаније) и неког Заржинског. Е, ту свирач више није потребовао (ни имао) ни тона, ни интонације, ни фразе; ту су просто пуцале жице, врат виолине одјекивао као ускрише клепа под киданим и прстима одатљиваним жижима.

Публика је била одушевљена, страсна мазурка је била поновљена. Један баритонални извикивач бисова — редовни концертни харангер чулне екстазе — тражио је, ваљда, завршни ударац, у срце.

На крају, виолиниста је извело псалмодиски лелек старојеврејског Игуна (популарна композиција Ернеста Блоха) и пет младалачких Бартокових „Румунских народних песама и игара“. То је, наравно, опет била музика, добра, недавно прошаста музика, али је за њу било доцкан, после егзистенцијалистичког весеља свирача и сасвим сигурно већинског демократског весеља присутних.

ПАВЛЕ СТЕФАНОВИЋ

Сећање на један минули март

(Наставак са шесте стране) икаквог оклевања су се помирили са овом вецелом новином.

Била је то лудорија, али лепа лудорија. Тако исто је тих дана ступио на сцену и пространи балкон Градске већнице. Говорнице месних и централних партијских организација слушале су, с побожном пажњом, из дана у дан велике масе. На балкону су се појављивали и повремени говорници, махом бивши ратни за-

АНКЕТА „КЊИЖЕВНИХ НОВИНА“: КЊИГА НИЈЕ САМО РОБА

ЈАНКО СМОЛЕ, секретар Одбора за привреду Савезног извршног већа

Не треба заборавити конкретне чињенице које одређују цену књизи

— Проблематица цене књиге не можемо прићи само са уског економског гледишта. Таква констатација у досадашњој дискусији анкете потпуно стоји. Али, то не значи да можемо мимоћи извесне реалне чињенице, које данас одређују цену књизи код нас. Те објективне чињенице, у новом привредном систему, дошле су само јасније до изражаја. У прошлости, оне су биле великим делом замагљене и зато се, у довољној мери, нису могле друштвено сагледати.

Капацитети наших фабрика хартије, више или мање, потпуно су данас искоришћени. Према томе, засад не постоје неке стварне могућности у земљи за озбиљније повећање производње папира. Даље, ту се појављује дефицитност нашег платног биланса са иностранством. У погледу повећања увоза, њиме су нашој земљи везане руке. То су, иначе, опште познате чињенице. Али, кад је реч о одређеним конкретним питањима, о њима се ипак не води довољно рачуна.

У таквим условима, цена хартије није последња неке одређене друштвене политике акумулације, која би ишла за тим да ограничи потрошњу хартије, а тиме и већу продају књиге. Цене хартије у протеклој години формиране су на тржишту, и то на основу расположивих количина хартије с једне, и дате потражње с друге стране.

једино спречава већу продају књига. Остале ставке у структури цена књиге, о којима су писали неки наши дневни листови, скоро нису ни споменуте. Мислим, да би требало сагледати и ту страну, иако одлучујућу улогу приликом одређивања цена књига игра хартија. И кроз делимична смањења тих позиција у цени књиге, могућно је нешто допринети побољшању стања на књижном тржишту. По неким подацима, ти елементи претстављају 30 до 40% цене књиге. Ту су садржани трошкови издавача, рабат, хонорари и слично.

На крају, дотакао бих се још једне стране тог проблема. У 1953 години Савезно извршно веће упутило је препоруку народним одборима и предузећима да са средствима својих фондова помогну библиотеке, а тиме и пласман књиге. Јасно је да сама по себи таква препорука још није могла дати озбиљније резултате. У овој години, и то у најскорије време, комуналне заједнице ће изићи са својим предлозима друштвених планова и буџета на дискусију. Од активности друштвених организација, друштва и културних радника, у доброј мери, зависи како ће они та своја средства употребити ради васпитања радних људи.

Средства народних одбора нису таква да би могла задовољити све могуће потребе комуналног живота — станова, културних, здравствених,

БОЖА ПРОДАНОВИЋ: МОТИВ ИЗ ПЕЊИ

ФРАНЦЕ БЕВК

Књига мора бити приступачна свима, као и свакидашњи хлеб

Већ се много писало о кризи наше књиге. Сви који су се бавили тим питањем мишљења су да су књиге сувише скупе. У том погледу ништа не мењају наводи појединаца да је иностранство књига просечно још скупља него наша и да цена књиге код нас није порасла у оној сразмери у којој су порасле цене неким другим потребама. То је несумњиво истина, али ако књига није луксуз — што треба стално наглашавати — и ако трезнајемо извајредно важну улогу коју књига треба да одигра у културном изражавању народа, онда књига мора имати такву цену да би могла бити приступачна свима онима којима је постала свакодневном душевном храном. А исто тако и свима онима које тек навикавамо на књигу и које тежимо да привучемо тако да помоћу књиге иду у корак с општим напретком. Данас нарочито оне књиге које су већ обима и које излазе у мањем броју, примерака, што их још више поскупује, не могу набавити сви они који би то желели. Ето код нас на селу чак ни народне књижнице, које би морале своје читаоце пружити на читање сваку нову књигу, по више месеци не могу вршити набавку нових књига, јер немају довољно средстава.

Пре неколико година, док су књиге још биле јевтине, поједини издања су се распродавала чим изађу из штампе. То није било нормално. Данас издавачка предузећа нису задовољна ако неку књигу не распродају у току једне године. И то није нормално. Свака књига морала би остати на тржишту бар пет година, али се издавачи жале да немају довољно обртног капитала. Знамо да на то скупљење књиге највише утиче скупоћа хартије, која некада на цену књиге није имала одлучујућег утицаја. Ту би требало ухватити она за рогање и бар хартију за издавање књига и материјал за њихово повезивање толико појевтинити како би се цена књиге што више приближила куповној моћи читалаца.

ОДГОВОР М. ПАНИЋУ—СУРЕПУ

Игра на жици

М. Панић-Суреп у последњем броју „Књижевних новина“ обара се најоштријим речима на оба превода Блокове поеме „Дванаесторица“, и Пешинев и мој.

Моје преводу Суреп замера „банализирање“. Он вели да спунташ Блока на ниво бегарца. Кад би Панић-Суреп боље знао руски, и да је више читао Блоку, он би знао: да се Блок у „Дванаесторици“ не либи ни вулгарних, шатровачких, жаргонских простакула, ни највулгарније руске „честушке“, која надмаша наш бегарац у томе и јесте „распон“ Блока: од вулгарности до узвишене поезије. Ту је Блок пошао стоплама Франца Вијона. И мени и Пешини Суреп замера што смо превели, онако како треба, она познати став о жици преко улице: о тој је жици висила крпа платна са паролном („плакат“): „Сва власт Уставотворној скупштини“. То су биле пароле противника Октобарске револу-

ције. Највећа таква парола висила је на Литејном проспекту, и сам ми је Блок причао да на њу и диња у оним својим чувеним стиховима терајући спрдњу и са паролом и са платном. (Колико би гаћа хрпе — узвикује нека кувачна баба — изашле из те крпе, за дециду гладну, босу). Да је Суреп био у Петрограду Октобра и Новембра 1917 (а Пешин и ја били смо; боравили смо у Русији године и године), онда би он знао нешто о тим паролама по улицама. Уосталом Суреп је такве пароле могао видети и код нас, на Булевару Револуције, приликом разних манифестација. Али се није сетио. Нећете се није сетио, а остало не зна.

Вицеви Панићеви о игрању на жици уствари су доказ не само његове злонамерности, него и његова незнања. На њима, и ни на чем другом, заснива Суреп читав свој приказ.

СТАНИСЛАВ ВИНАВЕР

Марсел Арлан

(Белешка уз чланак О. Биџаљи-Мерина)

Марсел Арлан рођен је 9 јула 1899, у Верени на Марни. Почео је да публикује године 1922, када је објавио своју прву новелу. За обиман и разноврстан књижевни рад награђен је у два маха, Гонкуроровом наградом (1929) и наградом Француске академије (1952). Године је радио на уређивању листа „Нувел реви франсез“, и то од 1927 до 1940 као члан редакције, а од 1953 године, заједно са Жан Полеином, као главни уредник. — Засебно штампане књиге: „Туђа земља“ (1923), „Етјен“ (1925), „Моник“ (1926), „Оружје беде“ (1927), „Едит“ (1929), „Ред“ (1929), „Антаре“ (1932), „Живи“ (1934), „Вижи“ (1935), „Најлепши наши дани“ (1937), „Рођена грудла“ (1938), „Милост“ (1941), „Земља у пустињи“ (1944), „Од свега да се створи свет“ (1947); есеји — „Тамни пут“ (1924), „Етапе“ (1927), „Где се срце дели“ (1929), „Жилбертов дневник“ (1937), „Над упроженом земљом“ (1947); критике — „Антологија француске поезије“ (1941), „Шетач“ (1944), „Паскал“ (1947), „Хроники савременог сликарства“ (1949), „Мариво“ (1950), „Есеји и нови критички есеји“ (1952), „Француска писма“ (1951), „Француска проза“ (антологија, историја и критика једне уметности) (1951).

★

Библиографија

Социјалистички покрет у Војводини (1890—1919), документи. Издао издавачко предузеће „Братство—Јединство“ Нови Сад 1953, хирилицом, стр. 263, цена ?

Перл Вак: Павиљон жена. Превео Ненад Јовановић. Издао Новинско издавачко предузеће „Омладина“ Београд 1954, хирилицом, стр. 512, цена ?

Издавачко предузеће „Техничка књига“ Загреб, издало је под уредништвом Драгана Илића „Књижевски приручник“ алманах издавачке делатности у ФНРЈ. Ова укусно опремљена књига обухвата око 500 страница формата 14,5x20 см. с омотом у боји.